Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XI
Nr. 50 (346)
Simbătă,
14 decembrie 1968
8 pagini — 1 leu

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la Adunarea generală a compozitorilor și muzicologilor

Stimați tovarăși,

Adunarea Generală a compozitorilor și muzicologilor din România constituie un moment de seamă în viața cultural-artistică a patriei noastre. Cu acest prilej doresc să vă adresez tuturor un cald salut din partea Comitetului Central al partidului, a Consiliului de Stat și a Consiliului de Miniștri. **(vii aplauze).**

Dezbaterea în acest cadru larg, într-un spirit exigent și constructiv, a problemelor esențiale ale creației și criticii muzicale, a activității de difuzare a muzicii, a muncii Uniunii Compozitorilor, bogatul schimb de idei și de experiență care a avut loc aici vor exercita, fără îndoială, o înrîurire pozitivă asupra dezvoltării artei noastre muzicale — artă care găsește un tot mai profund ecou în rîndurile cercurilor largi ale iubitorilor de frumos din țara noastră.

După cîte am fost informat, în cursul dezbaterilor s-au evidențiat rezultatele bune obținute în ultimii ani, și, în același timp, s-au adus o serie de critici — se pare că în cea mai mare parte îndreptățite — referitoare la unele neajunsuri, atît în ce privește creația muzicală propriu-zisă, cît și activitatea conducerii Uniunii. Fără îndoială că problemele ridicate, propunerile și criticile făcute de participanții la discuții vor trebui studiate cu atenție și spirit de răspundere de noua conducere a Uniunii Compozitorilor, de Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă și de celelalte instituții cultural-artistice, astfel încît ele să-și găsească o cît mai judicioasă și rapidă soluționare, în interesul propășirii continue a artei muzicale din țara noastră. Chiar dacă despre unele instituții nu s-au făcut referiri directe, sau, din anumite considerente, s-a omis nominalizarea lor în criticile exprimate aici, consider suficient că aceste instituții au fost, într-o formă sau alta, vizate, pentru ca și ele să tragă toate concluziile și învățămintele necesare și să acționeze în direcția îmbunătățirii muncii lor.

Aș vrea să subliniez în mod deosebit caracterul principial al dezbaterilor, care au prilejuit afirmarea poziției filozofice materialist-dialectice pe care se situează compozitorii și muzicologii din țara noastră, exprimarea limpede a voinței lor de a făuri o artă închinată cauzei desăvîrșirii socialismului, o artă care să contribuie la făurirea omului nou al societății noastre socialiste. **(vii aplauze).** Se poate spune că Adunarea Generală a constituit o vie ilustrare a atașamentului și adeziunii creatorilor noștri de muzică, a tuturor muzicologilor, la idealurile nobile ale socialismului, la politica internă și externă a partidului, o manifestare puternică a dorinței și hotărîrii acestui important detașament al intelectualității românești de a-și aduce contribuția, împreună cu toți oamenii de artă și cultură, cu întregul popor, la înfăptuirea programului de înflorire materială și spirituală a patriei noastre socialiste. **(aplauze îndelungate).**

Partidul și guvernul dau o înaltă apreciere bogatei și rodnicei activități desfășurate de compozitorii și muzicologii din țara noastră — români, maghiari, germani și de alte naționalități — valorosului lor aport la dezvoltarea noii noastre culturi, la întreaga viață artistică a României socialiste. Am convingerea că și în viitor veți răspunde cu cinste cerințelor poporului nostru, intereselor construcției socialiste. **(aplauze puternice).**

Stimați tovarăși,

Adunarea Generală a compozitorilor și muzicologilor are loc într-un climat de profundă efervescență social-politică, de muncă însuflețită a întregului popor pentru realizarea programului de desăvîrșire a construcției socialiste elaborat de Congresul al IX-lea și de Conferința Națională a partidului. Transpunerea în viață a măsurilor adoptate de partid și de statul nostru socialist pentru punerea tot mai largă în valoare a potențialului uman și material al țării, a superiorității orînduirii noastre socialiste, asigură rezultate tot mai bune în toate domeniile de activitate, intensificarea producției industriale și agricole, a creației cultural-științifice, ridicarea nivelului de trai al populației. În societatea noastră se desfășoară un intens proces de perfecționare a relațiilor de producție și a raporturilor dintre oameni, de adîncire a democrației socialiste, de promovare susținută a normelor de echitate și justiție socială — care stimulează și dezvoltă puternic valențele creatoare ale întregului nostru popor, afirmarea multilaterală a personalității umane. Politica marxist-leninistă a partidului, înfăptuită cu perseverență și elan patriotic de toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, unește tot mai strîns forțele societății, întărește necontenit unitatea moral-politică a poporului — temelia trainică, de neclintit, a României socialiste. **(aplauze puternice).**

Societatea pe care o edificăm are drept țel suprem slujirea omului, realizarea celor mai înalte aspirații ale întregului popor. Ea își îndreaptă eforturile spre asigurarea atît a unei înalte civilizații materiale, cît și a unei bogate vieți spirituale pentru toți cetățenii țării noastre. Societatea socialistă nu reduce omul la rolul de forță de producție — ci vede în el beneficiarul tuturor valorilor științifice și culturale produse de-a lungul timpurilor, factorul suprem al societății care, pentru a-și îndeplini măreața misiune ce-i revine în transformarea lumii, are nevoie să-și lărgească continuu orizontul, să-și ridice nivelul de conștiință, să-și perfecționeze caracterul, personalitatea. Societatea noastră socialistă a desfășurat și desfășoară o intensă activitate în vederea lichidării efectelor îndelungatei perioade de exploatare și asuprire la care a fost osîndit în trecut omul muncii, considerat de clasele exploatatoare drept simplu instrument de muncă, sursă de profit; ea asigură condițiile necesare pentru ca masele muncitoare, întregul popor să se bucure de cuceririle științei și artei, să-și poată cultiva talentele și înclinațiile, să-și poată manifesta din plin virtuțile spirituale.

Țara noastră se mîndrește cu un bogat și valoros tezaur de creație muzicală, făurit de-a lungul secolelor de marele artist popular anonim, care dă glas — cu o expresivitate ce relevă talentul și geniul artistic remarcabil al poporului nostru — spiritualității noastre naționale, nobleței și profunzimii sufletești a oamenilor care au trăit, au luptat și au muncit pe aceste meleaguri.

Minunata noastră comoară de balade, doine, hore, cîntece corale și instrumentale, în care palpită deosebit de emoționant aspirațiile, idealurile de veacuri și particularitățile morale ale poporului român, precum și gama largă de lucrări muzicale folclorice create în zilele noastre, exprimînd împlinirile și năzuințele maselor stăpîne pe destinul lor, constituie un patrimoniu artistic de neprețuit, a cărui faimă a trecut de mult hotarele țării. El oferă un nesecat izvor de inspirație artistică pentru compozitori, un zăcămînt nealterat de sensibilitate creatoare, în stare să imprime muzicii noastre contemporane un autentic specific național, prospețime, vigoare și originalitate. Fără îndoială, creatorii muzicali din țara noastră vor ști să dea expresie acestui specific, făcînd să triumfe și să se dezvolte și mai mult talentul și arta poporului român. **(vii aplauze).**

Este cunoscut că, în fiecare epocă, marea artă reflectă imperativele vieții sociale, idealurile oamenilor, existența, munca și preocupările celor ce muncesc, că marii compozitori s-au confundat întotdeauna cu momen-

(Continuare în pagina a 7-a)

STEFAN LUCHIAN
100 DE ANI DE LA NAȘTERE

(Fotografie din „Arhiva Arghezi")

ÎN ACEST NUMĂR

ANUL LITERAR 1968

Opinii despre roman de Matei Călinescu, Mihai Pelin, Adrian Păunescu, Eugen Luca.

PROZĂ de I. NEGOIȚESCU

V. VOICULESCU — TEXTE INEDITE

Roman și personaj

Che Andrei din „Ingerul a strigat"

Așteptam să apară, pentru că îl cunoscusem, și a apărut, regele dezmoștenților, tăind unghii la picioare, cum spălau odinioară regii Spaniei, în Joia sfîntă, picioarele cerșetorilor.

A intrat în scenă, cum e el, zurbagiu, pehlivan, cu găleata de vin la gură, Tarascon brăilean tras de șase fete înhămate la sanie, necrezut (el care a fost, a fost în Anatolia!) și neîncrezător din principiu sau din sînge („Dăm cu sîc din Isarlîc") la pagina a douăsprezecea a cărții în care Îngerul sau Destinul strigă...

Ne place, în marea nesiguranță a destinelor noastre, să căutăm în cifre, ca-n stele, să dăm cifrelor, subînțelesuri.

Hazardul intră uneori și în tipografie.

Hazardul sau **Cine-știe** culege literele sub înfățișarea banală a unui bătrîn tipograf multi-centenar, bînd tone de lapte și împotriva căruia timpul și nici o lege laică a pensiei nu mai acționează... Astfel, bunăoară, îmi explic, și oricît mi-as bate capul, nu găsesc altă explicație, de ce ediția noastră la **Infernul** lui Dante, din atîtea posibilități de a se termina indiferent cu orice altă cifră, se termină tocmai cu pagina trei sute treizeci și trei, consfințind, mecanic, treimea magică și ritmul poetic al terținei.

Să spunem, de aici, că hagiul balcanic —, ivit exact la pagina a douăsprezecea, prin aceeași voință obscură, prin aceeași secretă culegere a literelor, — ca-n ceasul îndoielii oricui, vestit de cocoșul oricărei renegări, să spunem că și el este marcat de un semn, de semnul apostolic al duzinei, de pecetea mizeriei umane neliniștite, umblînd din loc în loc, găsindu-și în rătăcire, în veșnicul vagabondaj, singura salvare, singurul mod de a-ți astîmpăra neliniștea, fiindcă, dacă te oprești un moment (un moment, doar) **vezi?**

L-am cunoscut într-o iarnă în noaptea de moș-ajun. Era o cursă întinsă de celălalt — sau un examen, aveam să aflu apoi, ceea ce-i tot una — întinsă de Povestitor. De Povestitorul pătimaș al lui Che, hagiu lumesc, pentru care raiul adevărat, raiul vrednic de cei ce dau vieții ce-i al vieții, cu milă și cruzime cu tot, este iadul.

Am văzut acest iad, cu ochii mei, în noaptea Nașterii. El se află pe malul Dunării. Totul, pînă și **culoarea întunericului,** acolo — fiindcă, se știe, întunericul are, și el, diverse nuanțe, diverse culori, — anunța ceva excepțional, un eveniment care avea să lege sau să desfacă. Și chiar și cei doi ciobani cercheliți de la cooperativa agricolă de pe fosta moșie a prințului Șuțu, prietenii vechi ai Povestitorului, aveau aerul unor magi, în civil, cum veneau legănîndu-se în urma noastră prin noaptea dunăreană plină de noroi cu cîte o sticlă de molan roșu la piept în loc de smirnă și tămîie.

Mergeam înainte, orbecăind pe lîngă malul prăpăstios al fluviului, nici prin gînd netrecîndu-mi că înăuntru, în pîntecul malului, ceva — în afară de larve, rîme, guzgani — putea să existe, iar Cronicarul a strigat deodată, era numai vocea, vocea lui bubuitoare: „Aici șade!" Atunci, am văzut, în peretele malului, nu geamlîcul luminat, pentru că asta-i prea-mult și prea liniștitor; un ochi posac, o gaură de cuptor cu focul pe stinse, cum s-ar uita infernul la tine, infernul cu o bentiță neagră fixată sub sprînceana celuilalt ochi scurs.

Am intrat împingînd ușa pitică de lemn, dărăpănată, cu balamale de piele tăiate din hamuri de cai, aplecîndu-ne dincolo de limita cea mai de jos permisă de șira spinării umane, (mii de draci, bombăneam, și pe toți dumnezeii din lume, dacă nu vom nimeri, în „vizuina" lui Kafka!) Am mers înainte astfel ca printr-o galerie de cîrtiță spre alt coridor, de pămînt, în T, luminat de o lampă de gaz, tapetat cu afișe vechi de cinematograf de pe vremea filmului mut, din sălile mirobolante ale Brăilei. Am făcut la stînga, și, dacă se poate spune, — „am bătut la ușă".

Che, bătrîn și cărunt, Che, care nu mai umblă, Che, fără cai, (azi, nici caii nu mai sînt cai) ședea ghemuit în pat cu „călugărița" lui, bătrînă și ea, blîndă, ninsă de ani, blîndă cum sînt unii, care ne mai înțelegînd nimic din viață, se refugiază într-o nebunie senină.

— Cîntă „O călugărița mică" — a cerut unul din cei doi magi cu molan roșu. Cîntă și-ți dăm vinul ăsta...

Che și călugărița, copilărește îmbrățișați în pat, ca pe o ultimă plută a naufragiului, o jucărie, de fapt, o simplă jucărie, clipeau.

— Cîntă, și ai două kile de vin! Dacă nu cînți, nu-ți dăm — al doilea mag avansase din umbră și el.

Din pat, din îmbrățișarea neclintită a celor doi, poate că din amîndouă vocile lor, la un loc, un sunet subțire s-a înălțat: „O călugărița-odată...!".

Cînd am ieșit, afară în întuneric, în noaptea dușmănoasă a Dunării, magii — cum!? am exclamat — mergeau cu aceleași sticle, pline, la piept, ca doi măsluitori, cu daruri simulate, pe care nu le ofereau nimănui, nici în schimbul celei mai dumnezeești cîntări...

Cred că asta e legea de bază a vieții — a mormăit sau ar fi putut să mormăie pe drum la întoarcere, Povestitorul. Am înțeles că prin această excursie esențială în interiorul și în lumea artei lui, am devenit prieteni. Fusese o cursă întinsă, în tăcere, o momeală spre bîrlogul lui ori un examen, — tot una, — din moment ce l-am trecut, înțelegînd... La acest lucru reflectam, adăpostit în casa lui părintească, luminoasă și care miroase atît de frumos o sulfină și a mireasmă de pădure după trăznetul purificator, cînd se dezlănțuie vijelia: parfum recunoscut și în cartea sărbătorită a lui Fănuș Neagu, a violenței — catharsis — făcîndu-te, prin arderea ei, mai curat.

Constantin ȚOIU

CRONICA LITERARĂ

g. călinescu

PRINCIPII DE ESTETICĂ

Ritmul în care operele unui scriitor ajung la public au un însemnat rol în imaginea pe care publicul şi-o face despre acel scriitor. Deşi spre sfîrşitul carierei sale de literat, care configurase deja o operă, publicul mai nou a început a-l cunoaşte pe G. Călinescu prin romanele sale. Mai întîi **Bietul Ioanide**, apoi **Scrinul negru** şi în reeditare **Enigma Otiliei** şi **Cartea nunţii.** Paralel, au circulat cărţile sale de istorie literară de final de carieră : **Nicolae Filimon, Grigore Alexandrescu, Estetica basmului** şi apoi prin reeditare **Viaţa lui Mihai Eminescu, Ion Creangă, Istoria literaturii române** în compendium. După cum se vede, un grafic dezordonat şi încărcat al cunoaşterii. O egală şi tihnită circulaţie a valorilor literare sau culturale româneşti nu este încă posibilă şi aceasta are repercusiuni vizibile asupra contextului literar şi cultural actual. Cazul lui Călinescu este unul dintre alteie. Asta duce la apariţia legendelor şi inexactităţilor ori anomaliilor ce-ar putea fi îndepărtate sau prevenite prin reeditări neîntîmplătoare.

Despre Călinescu au circulat şi mai circulă tot felul de idei şi imagini, îndreptăţite prin precaritatea materialului care s-a oferit pînă acum cititorului. Discuţia în jurul călinescianismului şi a non-călinescianismului a antrenat multe din aceste aproximaţii. S-a văzut chiar că acolo unde erau contestaţi aşa-zişii călinescieni, se contesta de fapt maestrul G. Călinescu era combătut indirect prin cei consideraţi a-l reprezenta. Atacuri mai hotărîte şi mai deschise n-au ezitat să-şi facă apariţia, ele fiind cele mai interesante, căci negînd pe G. Călinescu se încerca a se propune altceva în loc.

Cum cel mai subtil şi eficace act critic de negaţie este chiar creaţia, o înlăturare a lucrărilor lui G. Călinescu din orizontul preferinţelor nu este posibilă decît în momentul apariţiei unor lucrări de aceeaşi valoare, fapt care nu ar pulveriza, aşa cum se crede îndeobşte, creaţia călinesciană, ci i-ar da o ambianţă nouă, chiar dacă concurentă, căci expresie a unui punct de vedere stabil şi adînc, opera de critic şi istoric literar a acestuia are o coerenţă care-i asigură valoare şi autonomie. Ea poate fi contestată sau negată, niciodată ignorată, deci niciodată destinţată. Ea reprezintă o existenţă certă, un moment constructiv necesar, într-o suită de tentative ce-i vor urma fatal, şi se vor constitui, poate, prin negaţia ei.

Părînd la un moment dat a se slei prin raportarea la o singură carte, e drept fundamentală, **Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent,** dar explorată încă monoton sau monocord, misterul sau fascinaţia călinesciană, ajunsă într-un moment de relativ impas, îşi refac capacitatea de atracţie prin punerea în circulaţie a unor texte călinesciene mai puţin cunoscute. **Ulysse**, culegere întocmită de Geo Şerban, avea în vedere activitatea de cronicar literar a lui G. Călinescu, iar recenta culegere **Principii de estetică** încearcă să reprezinte contribuţiile de natură estetică ale criticului. Desigur, ediţiile sînt criticabile, dar ceea ce este important, este că ele există, iar faptul de a fi fost criticate este o dovadă a importanţei şi utilităţii, prin ele ridicîndu-se astfel problema reeditării operei lui G. Călinescu într-un chip cît mai reprezentativ.

Principiile de estetică actuale nu reproduc numai vechiul volum cu acelaşi titlu, ci şi alte titluri călinesciene dintre care ne oprim asupra **Istoriei ca ştiinţă inefabilă şi sinteză epică. Poezia „realelor", Domina bonna, Clasicism, romantism, baroc** şi **Sensul clasicismului.**

Ceea ce nu se aminteşte, în măsură trebuitoare, cînd se vorbeşte despre critica şi istoria călinesciană, puse mereu sub semnul plăcerii gratuite a paradoxului, este izvorul ei polemic. G. Călinescu scrie sau clădeşte mereu în funcţie de altceva anterior. Opera sa de istoric literar este critică, pentru că fiind creaţie este totodată o implicită şi subtilă negaţie a ceea ce nu-i seamănă.

G. Călinescu nu a scris şi construit avînd în faţă un ferm program iniţial. Declaraţiile sale programatice apar foarte tîrziu după debutul său în publicistică, unele chiar după tipărirea unor opere importante. Discursurile teoretice s-au ivit, de cele mai multe ori, ca reacţie de apărare a unei opere deja edificate. **Prefaţa** marii sale Istorii, este o polemică cu detractorii monografiilor sale, iar prefaţa **Compendiului** o altă polemică cu cei ce atacaseră **Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent. Tehnica criticii şi a istoriei literare,** cuprinsă în **Principiile de estetică** e ulterioară monografiilor despre Eminescu şi Creangă, constituind un program a posteriori.

G. Călinescu, să notăm, e un teoretician din necesitate. N-a avut, după cîte ştim, niciodată intenţia să scrie o estetică şi atunci cînd a scris lucruri asemănătoare, a făcut-o pentru a consolida un mod de lucru asupra literaturii, care era al său. O estetică călinesciană există, mai puţin pură şi autonomă decît s-ar crede, atît de puţin pură şi de autonomă, încît nu se înscrie comod în sfera a ceea ce numim îndeobşte estetică.

Tehnica criticii şi a istoriei literare se ocupă de definirea istoriei şi criticii literare într-un mod mai puţin obişnuit.

Şi criticul şi istoricul literar au ca obiect literatura. Şi unul şi altul au acelaşi punct de referinţă. Criticul acţionează imediat şi ceea ce i se cere este un acut simţ al valorii. Istoricul e un reconstructor. El se ocupă, după cum pare a indica noţiunea de istorie, de trecut, deci de lucruri moarte, şi, de aici, aparentul hiatus cu critica. Acestea erau (sînt) prejudecăţile comune. G. Călinescu fixează însă osmoza celor două preocupări. Criticul nu poate avea sentimentul valorii, fără perspectiva istoriei literare, iar istoricul literar nu poate reconstrui sau restitui nimic, fără sentimentul apreciativ care să indice o unică scară de valori.

De unde se vede că nu avem de-a face cu două funcţii reprezentate de două persoane ci de două funcţii plecînd dintr-un singur trunchi. G. Călinescu era de fapt împotriva specializării care transformă mijloacele în scop şi dă naştere unor ciudate specii de istorici literari sau critici. Istoricul literar se cuvine să fie mai întîi istoric propriu-zis, după credinţa mai veche după care istoria cuprinde în sine toate celelalte ştiinţe. Istoria literară este doar o fibră din împletitura comună. Un istoric literar deci nu poate proceda altfel decît un istoric. El se supune acelorasi imperative. **Istoria ca ştiinţă inefabilă şi sinteză epică** dezvoltă acest punct de vedere propriu lui G. Călinescu.

Cum se poate scrie istoria ? Cum ne apropiem de vălmăşagul de fapte ? Care e principiul ordonator ? Cum se poate evita avalanşa de date, care nesustinute de o coordonată, nu se pot fixa ? Şi unde trebuie căutată această coordonată ? Întrebările sînt, în egală măsură, ale istoricului general şi ale istoricului literar. Ce poate face logică o masă de fapte a căror desfăşurare e contrară unei presupuse logici ?

Pretenţia de a scrie istoria „aşa cum a fost", dă rezultate stranii. Punctul la care vrea să ajungă G. Călinescu, bizuindu-se pe lucrările istoricilor germani îndeosebi, este că pretenţia de a scrie o istorie „aşa cum a fost", este deşartă. Nimeni nu poate scrie o astfel de istorie, pentru că faptele oricărei istorii aparţin unui trecut în care n-am fost prezenţi. Toate încercările de a coordona materialul istoric şi a-i da un sens, au adus în istorie principii ordonatoare din afara acestor fapte. Concluzia este că faptele istorice capătă sens în funcţie de personalităţi. Faptele ies din obscuritate şi încep să aibă o logică, cînd în centrul lor se află un ins care acţionează programatic. Exemplu citat este Napoleon. El impune istoriei ordinea sa.

La fel istoricul care se apropie de aceste fapte, cu intenţia de a le încorpora unei istorii, le impune o ordine care este a sa. Nu putem trăi decît în prezent şi din subiectivitatea noastră nu putem ieşi — spune G. Călinescu. Deci orice lucrare de istorie, oricît de obiectivă în intenţie, operează un proces de modificare obscur, în sensul opticii prezente. Nu există deci istorie literară, abstracţiune goală, ci istorici literari, adică oameni diferiţi ce se pot referi în egală măsură la acelaşi fenomen, extrăgînd dintr-însul sensuri sensibil diferite. De aici concluzia că istoricul literar trebuie să ştie să nareze, adică să recompună conform intuiţiei sale. **Istoria ca ştiinţă inefabilă şi sinteză epică** este deviza care patronează lucrările de istorie literară călinesciene. În istoria literară evenimentelor, adică faptelor unicat, le corespund operele. Istoricul literar este istoric literar în măsura în care are putinţa sintezei epice, a găsirii acelui punct de vedere care să reveleze în structură, să descopere un întreg, altfel invizibil. Orice lucrare de istorie este subiectivă, deci nu există istorie literară, ci istorici literari.

Pe acest eşafodaj teoretic stau lucrările de istorie literară ale lui G. Călinescu acuzate insistent, încă şi acum, de subiectivism. (În critica literară acuza era înlocuită cu aceea de impresionism. Şi acesteia G. Călinescu îi răspunde în **Ce este impresionismul ?** Labilitatea termenului i-a dat un uz nefast. Impresia în estetică, precizează G. Călinescu, nu este o simplă exclamaţie, ci rezultatul unui examen reciproc de percepţii avizate).

Critica este o vocaţiune ca şi proza, poezia, etc. Istoricul şi criticul literar sînt şi ei creatori. Ei au rolul „de a inventa" o literatură, ne spune undeva Călinescu, aruncînd asupra propriilor sale istorii literare o lumină mai revelatoare aproape decît teoriile de pînă acum. Pentru aceasta este necesar sentimentul valorii, adică **simţul critic** numai cu el putînd acţiona asupra acelei mase informe care sînt faptele de istorie literară. Cînd o literatură este prea tînără, operaţia de a edifica istoria literară este mai precară, dată fiind mica varietate de tipologii ce se pot inventa prin subiectivitatea istoricului literar. Ea trebuie însă oricum întreprinsă.

Aşezată sub cupola principiilor istoriei generale, deduse astfel, operele de istorie literară ale lui G. Călinescu au, prin această subiectivitate declarată, o durabilitate particulară. Sînt primele opere de istorie literară românească, care dintr-o materie informă, de date, personalităţi şi opere, închipuie un univers armonios. El intuieşte cîteva tipuri de creatori, cu un mod unitar de a vedea lumea prin literatură, pe care îi descrie în istoria sa. **Poezia „realelor"** se ocupă de tipologia scriitorului român. Eseul începe cu această propoziţie : „Cu toate aparenţele înşelătoare, Titu Maiorescu este structural un ţăran". Se urmăreşte acomodarea acestei structuri cu ascendenta mişcare socială a criticului, subliniindu-se cum structura, fără să se modifice, împrumută aparenţe noi. Se studiază nu un om simplu, ci un creator şi în funcţie de marginile minţii şi sensibilităţile sale, potenţele şi reţinerile actului creator.

Titu Maiorescu a preocupat intens pe G. Călinescu şi observaţiile sînt pătrunzătoare. În **Domina bonna** care ilustrează celălalt mod al criticii şi istoriei literare, studiul universului operei, Maiorescu va fi din nou prezent. Dar aici vom întîlni, ca figură tutelară şi dominatoare pe Caragiale. G. Călinescu analizează realitatea operei lui, fără a fugi de „analogia de conţinut": „Şi totuşi a face psihologia şi patologia lui Hamlet, a face sociologia lumii lui Dostoievski, ori a determina gîndirea eroilor lui, nu este deloc o lucrare în afara esteticii şi criticii literare însesi. Căci orice fel de consideraţie este un fel de a afirma vitalitatea operei de artă şi înfăţişarea de toate existenţa ei". O astfel de critică face G Călinescu literaturii române în **Domina bonna.** Acest fel de critică, mai puţin practicat la noi, datorită asemănării ei cu critica sociologizantă, dă sub pana lui G. Călinescu, rezultate magistrale : „Fără îndoială, că frazeologia lui Caţavencu este ridicolă. Din punct de vedere al instrucţiei, el nu ştie lucruri elementare şi chestiunea cu faliţii care ne lipsesc e lamentabilă. Dar ce delir de „idei" ! Pentru întîia dată un român întrevede politica ţării filozofic şi ştiinţific. Că expoziţia ideilor este extravagantă nu importă, fundamental este că eroul trăieşte mari senzaţii ideologice. El a intuit sensul cîtorva noţiuni (progres, raţiune, economie, cultură, cugetare liberă), rămînînd, deocamdată, în faza lirică. Beţia lui nu-i de cuvinte, ci de idei. Lipsit de erudiţie, Caţavencu gîndeşte cu mijloace proprii. Cînd îşi va da seama de erorile materiale şi se va informa la o bună şcoală, atunci el se va numi Maiorescu. Dar şi exaltaţia ideologică va dispărea. Caţavencu va deveni profesor. Un Caţavencu ilustru este Haşdeu, care porneşte în toate direcţiile, delirînd fără erori vizibile de stil, nu mai puţin haotic, beat de a lua cunoştinţă de tainele universului. Hasdeu era un romantic, Caţavencu e şi el romantic.

Caracteristica gîndirii romantice este expunerea absurdului într-un sistem logic, plecarea de la un termen iraţional, afirmat mistic. Asta face Rică : „Domnule, Dumnezeul nostru este poporul : box populi, box dei !". Aceasta e verbigeraţie curată. Desigur. Cu mai multă distincţie stilistică, marii romantici nu procedau altfel, fiindcă ei erau logologi, atribuiau verbului o erenţă. A profera cuvinte incoerente nu înseamnă a fi şi fără fond. În cel mai rău caz, fondul eroilor lui Caragiale este incoerenţa, care constituie, totuşi, un conţinut pozitiv, o tensiune a spiritului.

Pare extravagant şi aventuros, dar nu e în afara realităţii. Nu e nici o lipsă de pietate în aceste rînduri, ci luciditate şi perspectivă înaltă. Cine a citit, de pildă, cîteva din discursurile politice ale lui M. Kogălniceanu, simte acolo patetismul oratorilor lui Caragiale !

În **Domina bonna** sînt făcute cele mai multe observaţii care sondează opera lui Caragiale într-un sens neaşteptat : acela al preferinţei acestuia pentru Germania, ciudata preferinţă a unui artist considerat ca părinte al „balcanismului literar". Cîteva explicaţii la opera lui se dau chiar prin compararea cu literatura germană. Se pare că o perspectivă inedită asupra literaturii lui Caragiale ar trebui căutată în bizara sa preferinţă pentru Germania.

Ce mai e de adăugat, e că prin astfel de analize caracterele literaturii române, adevăratele ei trăsături ies mult mai bine în evidenţă. Faţă de **Domina bonna** vehiculatul studiu al lui Tudor Vianu despre caracterele literaturii române rămîne o operaţie superficial didactică.

Domina bonna impune viziunea unei literaturi hotărîcită de istorie la un număr redus de teme şi comportament. În tematica şi tipurile lui Caragiale, G. Călinescu credea a găsi inclus întreg destinul prozei româneşti, ceea ce, între altele, nu poate fi foarte încurajator. În acelaşi timp el atrage însă atenţia asupra prozei ardelenesti, produs al unei provincii româneşti „mai celtice", în care atmosfera de „filantropie" proprie literaturii lui Caragiale e inexistentă. Proza românească s-ar desfăşura, deci, pe această bipolaritate. E una din propunerile posibile.

Adevăratul program literar al lui G. Călinescu îl vom recunoaşte însă în **Sensul clasicismului** (cu un accent şi mai vădit personal în **Reflecţii mărunte asupra romanului**) unde obiectul de interes deosebit este proza. Mistica evenimentului pe care autorul român o avea, şi o are, în mod excesiv este combătută cerîndu-i-se detaşare, contemplaţie şi profunzime. Adică etica creatorului de tip clasic.

„La începuturile literaturii noastre moderne s-a făcut vădită o mentalitate clasică în ciuda amănuntelor. Kogălniceanu, C. Negruzzi, V. Alecsandri sînt prieteni şi au un unghi de vedere comun. Kogălniceanu a lăsat o corespondenţă din cele mai substanţiale, tonul de conversaţie clasică e tipic la Negruzzi, Alecsandri a întreţinut o corespondenţă în care ideile generale nu lipsesc, Ghica, precum ştim, a dat scrierilor lui forma epistolară. La „Junimea" spiritul a fost continuat şi, în afara conversaţiei, Maiorescu incita în mod deosebit la corespondenţă şi vedem că pînă şi Slavici face un schimb de scrisori.

În deceniile din urmă, însă, societatea de tip clasic este în dispariţie la noi. Reuniunea literară se înlocuieşte cu cenaclul, în care se manifestă o personalitate faţă de persoane de un contur şters. Convorbirea propriu-zisă, schimbul leal, politicos de idei lipseşte. Personalitatea dă audienţe. Mese, saloane ori redacţii reunind ca în secolul trecut în Franţa scriitori de valoare masivă ca Sainte-Beuve, Renan, Th. Gautier, Flaubert, Ed. de Goncourt, Taine etc., sînt lucruri imposibile în stadiul literaturii noastre de azi, unde sînt scriitori mai în vîrstă care nu cunosc, probabil, personal nici un scriitor contemporan, rămînînd inaccesibil multelor generaţii care au urmat maturităţii lor. Fenomenul acesta nu este cazual. Sentimentul solitudinii tragice e împărtăşit de prea mulţi scriitori, care cred în valoarea destinului unic, în absolutul fenomenalităţii lor. Ei nu pot con-vorbi, ei pot spune despre ei şi, cînd întîmplarea îi aduce laolaltă, conversaţia e numai aparentă. Astfel, în unele ospicii decente (Edgar Poe ne-a zugrăvit unul) pacienţii par absorbiţi într-o convorbire amabilă şi rumoarea lor produce o plăcută impresie socială. Dar, apropiindu-te de fiecare, iei seama că fiecare vorbeşte singur. Salonul e o sumă de monologuri şi de visări".

M. UNGHEANU

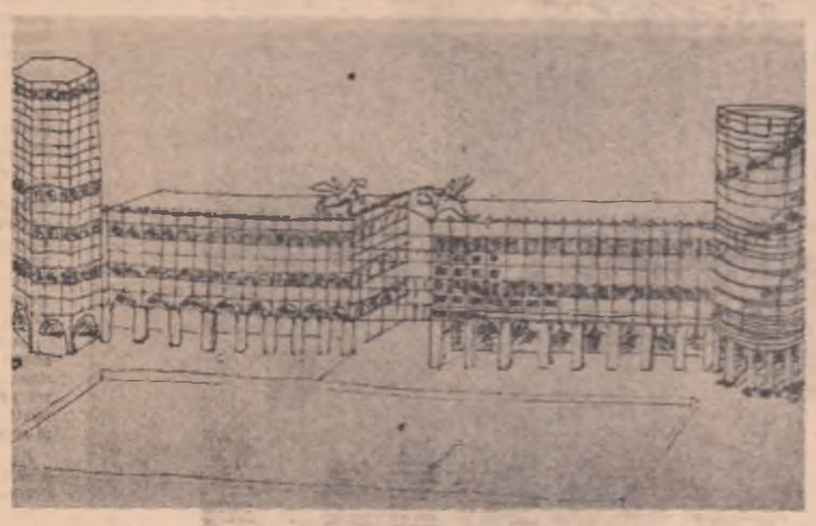

G. CALINESCU — DESEN PENTRU „BIETUL IOANIDE" (1953)

POETUL DEBUTANT

Marea afluenţă de poezie din ultima vreme, adeseori numită inflaţie de nume, fenomen caracteristic mai ales ultimului an literar străbătut, dacă excludem cîteva lamente singulare, n-a îngrijorat pe nimeni, pe nici-un creator, editor sau redactor de bună meserie. Era firesc să se-ntîmple aşa. O dată deschise graniţele tuturor debutanţilor, cu adevărat deschise, pîlnia vîrtejului ridică în aer sutele de foi. Dacă priveşti mai atent însă, şi fiind implicat în acest proces trebuie să priveşti cu atenţie, maculatura de duzină cade la pămînt, făcînd loc, într-un spaţiu mai larg şi mai pur, poeziei adevărate, celei menite să aibă durată de zbor, înălţime şi, de ce n'-am spune-o, destin de constelaţie.

Pe de altă parte, evoluţia unor scriitori tineri, autori de cărţi remarcabile, apăsat recunoscute de critica literară, discutate pe larg, au înălţat considerabil orizontul poeziei, resuscitînd spiritele în direcţia marii arte. Acest merit fundamental, evident sperăm pentru toată lumea, îi are în vedere în primul rînd pe aceşti autori. Cristalizarea lor, a căror limite de sus le bănuim dar încă nu ne sînt pe deplin clare, va da naştere cîtorva personalităţi definitive, cîtorva capodopere de care ultimul sfert de veac are încă atîta nevoie. Este prematur să ştim care cărţi, impunîndu-se din prima clipă a lansării lor, vor şi rămîne în viitor, dar ele există, nu putem concepe însuşi mersul literaturii noastre fără existenţa lor. Pentru a nu mai vorbi de cele scrise în această perioadă, urmînd să apară, conform întîrzierilor cu care ne-au obişnuit editurile. În acest climat, apariţiile debutanţilor, comportă riscuri şi obligaţii sporite. Ei pornesc, încă de la primele lor versuri, angajîndu-se într-o competiţie fără precedent. Dar nu este acest fapt şi-un miracol pentru ei? Reperele durabile obligă dar şi ajută. Se poate deveni scriitor de la prima carte, de la primele cicluri de versuri apărute prin reviste şi nu-i puţin lucru. Talentele lucide nu au decît de cîştigat.

Rolul unei reviste, ţinînd seama de considerentele de mai sus, devine acut operant. Ea trebuie să-şi creeze un criteriu selectiv, adică să lumineze masiv, insistent, una din dimensiunile producţiei literare, cea mai importantă şi decisivă, după părerea ei, în momentul literar respectiv. Eterogenitatea, obligatorie la un moment dat, trebuie să cedeze, treptat, cu grijă şi spirit de răspundere, unui mod propriu, original de a gîndi şi sprijini arta. Nu o deosebire cu orice preţ de celelalte reviste dar o ambiţie mai netă pentru a fi ea însăşi, restrîngerea cercului de colaboratori indicînd nivelul maturităţii ei. Trebuie ţinut seama, desigur, nu numai de abundenţa creatorilor dar şi de apariţia, în perspectivă şi atît de mult aşteptată, a unor noi reviste, cerinţă legitimă, expresă a diferenţierii artistice. Revista de depozit universal, fără capăt şi coadă, chiar fără să renunţe la valoarea estetică, dar amalgamată, greu de citit dintr-o răsuflare, nu mai poate acoperi un relief existent în întregime, raza ei de acţiune trebuie limitată, sondînd în adînc, la baza unei singure rădăcini cu drept de existenţă plenară.

Revistă a scriitorilor tineri şi-a debutanţilor deopotrivă, Luceafărul, în condiţiile create de noua sa serie, s-a străduit să acopere gravele lacune şi erori în ceea ce priveşte consemnarea sau publicarea unor nume, gata formate, dînd curs apariţiei altora, necunoscute, dar indicînd vocaţii, fără a scăpa însă din vedere ţelul ei intim, către care acum se îndreaptă mai ferm, de a deveni ea însăşi. Opiniile ei despre poezie, poezia însăşi, au fost masiv reprezentate. Era desigur mai uşor să faci critică sau să publici autori unanim acceptaţi, poeţi în speţă de vîrf ai unei generaţii. Dar adevărata pricepere şi dragoste a unei reviste se manifestă în găsirea şi promovarea unor autori care, aflaţi la primele lor versuri vizînd cartea, se prezintă sub semnul incertitudinii. Luceafărul şi-a propus şi-şi propune, cu şi mai multă vehemenţă, pentru viitor, să aleagă din marea masă a debutanţilor pe cei mai siguri şi talentaţi în ordinea vocaţiei. Dar nu lăsîndu-i la voia întîmplării, nu publicîndu-i sporadic ci susţinîndu-i îndeaproape, urcîndu-i pînă la pragul de unde, deveniţi scriitori, vor şti, în deplină cunoştinţă de sine, să-şi aleagă singuri destinul literar. Nume cum sînt Nicolae Comanescu, Daniel Turcea, Cezar Ivănescu, Stela Viniţchi, pentru a cita doar pe cîţiva dintre ei, şi pe care revista noastră i-a publicat mai susţinut, credem cu toată tăria şi convingerea că vor însemna ceva în peisajul poeziei tinere. De talentele şi evoluţia lor se leagă şi talentul nostru de redactori. Cu cît ne vor convinge mai mulţi debutanţi de o posibilă realizare, cu atît vom fi şi noi mai apţi şi în măsură să-i divulgăm publicului, acestui drept judecător, al nostru, al tuturor.

Grigore HAGIU

IN CURIND APARE

ALMANAHUL LITERAR 1969

editat de revista

ROMÂNIA LITERARĂ

Peste 400 de pagini bogat ilustrate

Pagini necunoscute — poezie, proză, memorii : TUDOR ARGHEZI, LUCIAN BLAGA, ION BARBU, V. VOICULESCU, ION VINEA, ANTON HOLBAN, B. FUNDOIANU, CINCINAT PAVELESCU, ADRIAN MANIU, CONSTANT TONEGARU, alături de EUGEN IONESCU şi MIRCEA ELIADE.

O discuţie cu Henri Coandă despre poezie, muzică şi plastică.

Interviuri cu Julie Cortazar şi Alfonso Sastre

Literatură ştiinţifico-fantastică, literatură poliţistă şi de anticipaţie.

Impresii şi imagini din călătoriile unor scriitori români prin Franţa, Italia, Uniunea Sovietică, Austria, Elveţia, R. D. Vietnam, Republica Federală a Germaniei.

ALMANAHUL LITERAR cuprinde pagini despre : literatură, teatru, film, muzică, plastică, operă, operetă etc.

Pagini de satiră şi umor, jocuri distractive.

În **ALMANAHUL LITERAR :**

Tudor Muşatescu semnează aforisme şi cuvinte încrucisate. Ce-i nou şi vechi în automobilism ? Care va fi moda în 1969 ?

Cele mai variate anchete, interviuri, mese rotunde, memorii şi jurnale inedite în **ALMANAHUL LITERAR.**

Numeroase suplimente-surpriză : reproduceri de artă în planşe-color, o agendă calendar, un caiet de poezie, ghiduri şi hărţi turistice şi muzeografice etc.

Reţineţi din timp ALMANAHUL LITERAR 1969, o adevărată enciclopedie ilustrată a literaturii şi artelor !

ALMANAHUL LITERAR 1969

editat de revista

ROMÂNIA LITERARĂ

OPINII DESPRE ROMAN

Intrusul

Nu știu dacă *Intrusul* va fi considerat sau nu (cea de-a doua ipoteză e mai probabilă) unul dintre marile romane ale lui Marin Preda : ceea ce mi se pare însă cert e că, în destinul scriitorului, așa cum ni se înfățișează el pînă astăzi, această carte reprezintă o răscruce. Raportat la perfecțiunea unor opere anterioare *(Întîlnirea din Pămînturi* sau primul volum din *Moromeții), Intrusul* are toate șansele să fie socotit inegal, cum au și făcut unii critici ; dintr-un anumit punct de vedere această inegalitate este însă în favoarea *Intrusului*, căci în planul istoricității (nu și în acela transistoric, al valorilor) perfecțiunea e *închisă* în ea însăși, paralizînd sau sterilizînd orice efort de a o continua.

Intrusul îmi apare nu numai ca un roman deschis, dar și ca *un roman al deschiderii*. Pe această linie, o comparație între *Intrusul* și *Moromeții* — roman prin excelență al închiderii — se impune. Dacă ar fi să-l caracterizez pe Ilie Moromete printr-o formulă aș spune că el reprezintă, la dimensiunile universului țărănesc, un caz aparte de donquijotism, un donquijotism al închiderii. Dincolo de atitudinile morale implicate, esența donquijotismului o constituie voința de iluzie, care se realizează prin supremația unei facultăți umane pe care aș numi-o „imaginație semantică". Personajul quijotic nu trăiește nici o clipă în opacitatea realului, ci exclusiv într-o lume de semne pe care le *interpretează* în sensul intereselor sale (care pot fi generoase sau egoiste, aceasta are, în definitiv, mai puțină importanță) ; imaginația semnului este, la el, totdeauna *convergentă*, punctul de convergență fiind dinainte decis; în ultimă instanță, marea diversitate a simbolurilor aparente e redusă la același principiu : donquijotismul presupune, ca să folosesc o expresie a lui Michel Foucault, „une dialectique du Même". Ilie Moromete este un ins quijotic în măsura în care își construiește mica lui utopie (printr-un proces interpretativ foarte complicat) în care *vrea* să trăiască : utopia unei lumi închise, cu valorile ei imuabile, expresie a unui vechi individualism *economic* țărănesc (atît de profund deosebit de individualismul eroico-moral, al cărui mit de origină creștină, dar mai ales islamică, și-l asumase celălalt, marele Don Quijote).

În deplin contrast cu Moromete, Călin Surupăceanu, eroul *Intrusului*, este ceea ce aș numi un *homo apertus* : un om deschis, dar și descoperit, fără apărare. Vulnerabil, deci, și cu atît mai vulnerabil cu cît își afirmă mai puternic esența sa. Adevărata dramă a lui Surupăceanu nu începe din momentul în care survine nenorocirea (care are semnificația unui simplu accident), ci este o consecință a întregii sale structuri morale deschise. În această direcție, personajul lui Marin Preda se situează exact la antipodul lui Meursault al lui Camus, cu care a fost pus în relație în mod abuziv și fundamental eronat. E neîndoielnic faptul că *Intrusul* se vădește a fi și o meditație asupra *alienării* : scopul ei nu este însă acela de a sublinia patetismul subjacent în orice formă de alienare (acea ascunsă *disperare* existențială), ci, invers, patetismul implicat de refuzul sănătos al alienării, de opoziția față de caracterul alienant al socialului, manifestîndu-se uneori direct și brutal alteori pe căi ocolite și insidioase.

În fond, *Intrusul* e romanul unei inițieri și sensul lui superior e unul moral. Problema adîncă a cărții este aceea a valorii suferinței ; formulat simplu, răspunsul pe care-l dă Marin Preda, pe deplin conform cu normele unei etici a deschiderii, ar fi : suferința e prețul înțelegerii. Foarte interesantă îmi pare, pe această linie, concepția scriitorului despre eroism. Este actul prin care Surupăceanu salvează, primejduindu-și-o pe a sa, viața anonimului bețiv, un act eroic ? Cititorul comod și superficial este ispitit să răspundă, fără să se complice prea mult : da. Pusă doar în acești termeni întrebarea n-are însă nici un înțeles, căci actul *în sine* e de o perfectă ambiguitate, cum o dovedesc variatele interpretări care i se dau : oamenii din orășelul industrial fără istorie, fără morți și chiar fără bătrîni, tind să vadă în gestul lui Surupăceanu o încercare a acestuia de a se singulariza, de a *părea* erou ; soția lui, din unghiul ei profund feminin, vede în același gest un semn al lipsei de dragoste față de ea, un semn al voinței obscure, dar tenace, de a o părăsi („Tu ai vrut să scapi de mine, strigă ea, și n-ai avut curajul să te desparți și ai vrut să mori. Crezi că nu m-am gîndit ? Numai cine are chef să moară face ce-ai făcut tu !" — și aceste cuvinte sugerează un adevăr tulburător, în care trebuie căutată explicația rupturii pe care Maria o provoacă *deliberat*, cu o acută *luciditate* tragică ; Maria este, de altfel, *singurul personaj cu adevărat tragic din carte*). Cum își privește Surupăceanu însuși actul ale cărui consecințe au luat, în viața lui, chipul unei ireparabile nenorociri ? Eroismul lui constă în a nu se prevala cîtuși de puțin de eroismul faptei sale : ar fi putut fi mîndru de ea, apoi mîndru că nu este înțeles, ar fi putut dezvolta, într-un cuvînt, un întreg complex de superioritate (cu funcții compensatorii, bineînțeles, ca orice complex). Nimic însă din toate acestea. Surupăceanu, — și nu atît în actele sale, care sînt adeseori contradictorii, cît în structura sa profundă — nu se opune destinului său (cum face „omul tragic") ci caută să *și-l înțeleagă* : iar destinul lui este unul esențial deschis, multiplu, dureros de echivoc, mereu pîndit de nenorocire, dar găsindu-și mereu echilibrul, fie el fragil, în înțelegere și într-o caracteristică „dialectică a speranței" (vezi în această privință splendidul capitol IX din *Partea a V-a*). Călin Surupăceanu nu este, așadar, cum s-a afirmat, un personaj tragic. Pentru ca lucrurile să fie mai limpezi aș recurge la un aparent paradox : tragicul se opune nenorocirii ; în sensul că tragicul este un produs al *voinței*, este ales, este transformarea accidentului în necesitate ; și dacă e adevărat că nu există tragic fără suferință, la fel de adevărat este că suferința — și mă refer mereu numai la cea autentică — nu implică decît rareori tragicul. Nefiind el însuși tragic, eroul *Intrusului* simte însă secreta lui fascinație : căci dragostea lui pentru Maria devine completă abia atunci cînd ea își declanșează, cu implacabilă decizie, propria ei tragedie (din acest punct de vedere Maria este unul dintre cele mai puternice personaje feminine din literatura noastră). Ca „om deschis", Surupăceanu este, într-o anume măsură, pasiv, adică trăiește, pînă la un punct, în *ceea ce îi este dat* : astfel, în constituirea și destrămarea căminului său, nu el joacă rolul primordial, căci nu el își alege soția, ci este *ales* de ea, și tot ea decide despărțirea. Pe un plan mai înalt eroul din *Intrusul* dobîndește însă o semnificație mai cuprinzătoare. Deschiderea lui ne oferă o perspectivă asupra istoriei noastre : căci *homo apertus* este prin excelență o ființă istorică, o ipostază umană a istoricității care încearcă să se înțeleagă pe sine ; și oricît de ciudat ar fi, istoria devine inteligibilă (și e vorba de o inteligibilitate de tip intuitiv și participativ, fără nimic abstract, fără nimic „logic" sau „legic") mai ales cînd e privită cu ochii unor astfel de „intruși".

Matei CĂLINESCU

Un roman deschis

„Îngerul a strigat" — cel mai frumos dar pe care autorul l-a oferit cititorilor săi — este romanul unei degringolade căreia eroii nu i se împotrivesc în virtutea unor impulsuri conștientizate, ci răspunzînd unor comandamente de natură cvasibiologică. Nu vreau să spun prin aceasta că Fănuș Neagu plonjează în adîncul tenebros și indescifrabil al unor psihologii abisale, dimpotrivă, investigația lui — întinsă pe aproape 300 de pagini — vizează zonele cele mai eterate ale umanului — domeniul în care mocnesc resorturile progresului moral și spiritual al speciei, deci al conservării ei. Cum aceste afirmații par contradictorii și pot stîrni nedumeriri, le vom explica, încredințați fiind că părerea noastră reflectă, dacă nu adevărul integral al cărții la care se referă, cel puțin o fațetă a sa, și anume una dintre cele revelatorii.

Aparent, degringolada omenescului pe care o întrezărim în paginile acestui roman nu poate fi explicată ca o consecință a epocii, adică prin coordonatele decisive ale contextului social în care ea se consumă. Acele foarte puține indicii pe care paginile ni le oferă nu sînt în măsură să ne furnizeze reperele care ne-ar putea ajuta să reconstituim o epocă în esențialitatea sa. Atenția autorului se concentrează cu deosebire asupra acelor repere particulare — spațiale și temporale — menite să circumscrie universul unei umanități marginale, în conștiința căreia ecourile convulsiilor sociale care zguduie din temelii ansamblul comunității pătrund cu dificultate. Aproape că nu sesizăm momentul exact în care se declanșează sau se încheie un război, iar celelalte evenimente ale istoriei pe care ne-o transmit manualele se cer adăugate de memoria noastră. O pîslă de pitoresc și de indiferență — asemeni învelișului bidoanelor soldățești — învăluie gesturile eroilor într-o asemenea măsură încît toate par să se consume sub zodia atotcuprinzătoare a unui soi de somnolență care, departe de a fi provocată de un narcotic, nu este, în fapt, decît un reflex dintre cele mai simple. Comunitatea care stăruie în astfel de gesturi se apără instinctiv, oferind intrușilor — și eventualelor forțe distructive care ar periclita-o — o sumă de mișcări înmlădiate, dintre acelea care, prin elasticitatea ce o conferă țesuturilor lui, îl fac pe om să reziste șocurilor de orice natură.

Care sînt cauzele care determină apariția unui astfel de reflex, cvasibiologic într-o conștiință rațională, totalmente normal constituită din punct de vedere spiritual și afectiv ? Întrebarea refuză un răspuns condescendent și sperăm că nu sîntem condescendenți atunci cînd afirmăm că pitorescul și indiferența — apatia, am putea spune — eroilor lui Fănuș Neagu mărturisesc perspicacitatea deosebită a creatorului lor, înțelegerea nemăsurată cu care acesta se apleacă asupra unor oameni hăituiți înainte de război, și în timpul războiului și după război, în egală măsură. Pentru că ce altceva decît perspicacitate se poate numi darul autorului de a intui momentele în care omul, obosit și plictisit de ineficiența rațiunii sale, aruncă în joc, pentru a se salva din dezastre, reflexele infailibile ale biologiei, prăbușindu-se adică într-un somn în care, împachetat, se lasă purtat de apele bîntuite de curenți contradictorii ale timpului ? Și ce altceva decît înțelegere se poate numi gestul autorului de a se solidariza — în subtext, bineînțeles — cu umanitatea ale cărei drame le face cunoscute ?

„Îngerul a strigat" mai poate fi socotit și un roman al răzbunărilor ratate și al nedreptăților perfecte și impersonale. Ion Mohreanu ratează răzbunarea tatălui său — Neculai Mohreanu, iar cel care-l ucide, la rîndul său, ratează răzbunarea lui Toma. Cu corectivul că Ion Mohreanu nu-și putea permite să ucidă la întîmplare, pe cînd răzbunătorul nefericit al lui Toma își permite și lucrul acesta, să împuște oricum și oricînd pe oricine, și asta fără să atragă asupra sa un blam al cititorului. Timpul — un timp în care deasupra lui Titi Șorici există o putere mai mare, ireparabilă, care vine noaptea și ridică oamenii din casă — îi oferă circumstanțe atenuante.

Apoi, nedreptatea care scurtează zilele lui Neculai Mohreanu este tot atît de rotundă și de perfectă ca și nedreptatea în urma căreia Ion Mohreanu, prăbușindu-se peste calul imaginar dintr-un cintec, se unește cu tatăl său. În plus, nedreptatea care-l împiedică pe Ion Mohreanu să-și răzbune tatăl, este tot atît de impersonală ca și nedreptatea care-l împiedică să-și trăiască viața pînă la capătul ei firesc. Astfel, prin caracterul ei de a fi perfectă și impersonală în același timp, nedreptatea care bîntuie paginile lui Fănuș Neagu se dovedește a fi — dacă ne-ar fi permis să credem — de natură divină și Ion Mohreanu, o dată trecut prin ambele ei ipostaze, se poate considera purificat, el poate trece dincolo nerăvășit de angoase inutile, fără să-i fie teamă de prima ploaie de după moarte, supremul cataclism prin care, după părerea lui Che Andrei, poate trece omul.

Ion Mohreanu, personajul a cărui prezență se resimte cel mai constant în carte a fost asimilat unui picarro, și el este, într-adevăr, un astfel de erou, dar nu unul cu destin personal. Destinul i se împlinește abia în cadrul unui ciclu și, ori de cîte ori posesorul lui încearcă să-l scoată de pe orbita sa firească, tentativa eșuează. Stă în firescul acestui destin să se împlinească prin moarte violentă și nu altfel, și, dacă din întîmplare, posesorul lui ar fi semănat undeva un copil, ar fi în firescul lucrurilor ca acest copil să încerce — și, poate, chiar să reușească — să-și răzbune tatăl. Motive ar avea destule, prilejuri și mai multe. Or, din punctul acesta de vedere, dincolo de incontestabila lui unitate formală, romanul lui Fănuș Neagu este un roman deschis. Nu în sensul că se cere continuat, ci în sensul că are toate șansele să existe cîțiva oameni care nu-l vor închide niciodată.

Mihai PELIN

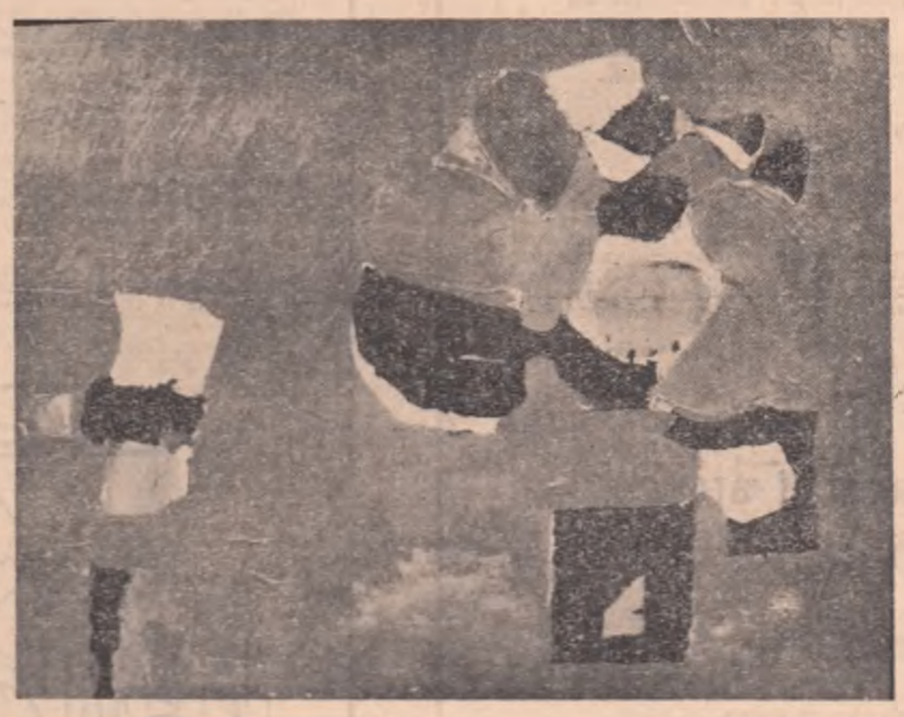

EUGEN POPA — FLORI

DUMITRU M. ION

Poem în proză

A trecut Dumnezeu peste lume și eu
Am cîntat : Tu știi cum mor
Heruvii-n dragoste de pene...
Tu ești o pasăre cu sînge de femeie —
Mă place sîngele tău :
Tu ești o pasăre cu ochi de miel
Lîna părului tău îmi încălzește picioarele.

Vino la răsărit cînd e somnul mai cald
Și soarele sîngerează peste geamul casei mele,
Căzînd în pat. O să cînte o pasăre cu pene albe
Își va azvîrli din cioc un tăciune aprins.
Vino să vezi cum cade focul pe casă
Și noi bucurîndu-ne și noi adormindu-ne
Și noi lîngă noi zburăm și-n urmă urcă fumul...

Ce ne mai trebuie ? Să urcăm, să ne rugăm.
Tu ai o pană din care pot să cînt,
Tu ai un ochi peste care pot să m-aplec.
Tu ești Tu, singura pasăre care bea apă din gura mea.
Singura carne care mă gustă, singura literă x
Rostită în noaptea aceasta.
Tu ești pasăre cu plete de leu :
Du-mă leului cel mare, cîntam.

Nu avem liniște : bucură-te îți strigam.
Nu avem liniște. Dac-am avea liniște.
Am fi morți, morți, morți, morți, doi morți.

Poem în proză

Blindule mort, stau pe un scaun de lemn
Lîngă inima ta. Peste casa de lemn au trecut
Porumbeii de lemn, iar vecinii s-au împreunat
În grădina de lemn. Ți-am trimis fiica mea
Cea mare cu suflet de floare de rug :
Unde ești, a țipat !
Nu răspundeai — erai ca o sămînță într-un măr
De lemn și fiica mea arunca o scorbură de lacrimi :
Unde ești, a țipat !
Au venit doi cai de lemn și au tras un dric de lemn
Aruncam priviri de lemn peste chipul tău de lemn.
S-a deschis poarta de lemn, a bătut
Toaca de lemn. Nu mai ești, nu mai ești...

Poem în proză

Ce ne mai trebuie nouă, morților vii : un pămînt,
O amînare, o trădare...
Peste lacuri țipă femeile ; bărcile rup nuferi
Și-n urmă plutește albul lor de zdreanță.
Cîți ani ai ?

Cîndva aveai o mulțime de zile și erai
Ca un copil în flori. Nu știai că-n flori se poate
Muri, că-n crini te poți îmbolnăvi de moarte,
Că-n copilărie se poate întîmpla, o luminare
Să cadă între flori și smirna peste...

Cîndva aveai cîțiva ani și vorbeai pe-o colină
Despre pădurea în care n-ai ajuns niciodată.
Vino îți strigam, plînge-mă !
Între ris și rușine mă mîngîiai... Bine, bine, ești
Copil și în flori, desigur în pădure.... Pădurea-ncepe
De la marginea pădurii și în pădure
Poți muri o clipă... Știu, vrei să cadă rouă...

Cîndva aveai o mulțime de ani. Nu ne văzusem
De-o viață de înger. Trebuia să fii tu, trebuia
Să-ți fac semn și să fii urîtă. Dar cît mă bucuram
Simțind că dormi ca nuferii și eu m-aplec și-ți spun:
Iată-ne-n flori și florile sînt otrăvitoare și
Vorba dulce ca smochinele și ochiul verde-nșelător
Cum bradul și mîinile... Eram la marginea pădurii
Acolo unde-ncepe nebunia, concertele de orgă
Date-n buturi, în buturi putrede și în ciuperci. Eram...
Se poate întîmpla... Un candelabru printre flori
Și moartea peste.

Calul este un copil

Lui Mihai Sînzianu

Calul este un copil
Dușman al ierbii și al sorții —
El are coadă de crocodil
Pe ea se plimbă în taină morții.

Are patru copite pentru fiecare
Pas — este cu cinste-un balaur
Care învie, se-nfruptă și moare
Aruncîndu-și dinții de aur.

Calul, prunc își este pasului său —
În sînge îi sar cu spaimă copii ;
În el se-nmulțește Dumnezeu
Cînd noi ne bem cateaua gri.

Ochii

Hai să fim sănătoși
Și să fim fără suflare,
Îngeri în automobile
Plutitori peste mare.

Să ne dorim, să ne înmulțim
Ca semnele în cuvinte,
Ca doi ochi care văd doi ochi
Cu vederile sfinte.

Să nu ne rătăcim în pustie
Și în necuvintare și în paradise —
Să fim viețuitoare în ploaie
Tăcuți și cu pleoapele-nchise.

Heruvim

Vom avea ce n-am avut :
Moartea-nvinsului destin,
Îndărătnici raci în inimi,
Vieți pe lacuri cu venin,

Ce-am avut dintru botezuri,
Oarbe numere, picioare,
Nepăsare de-mprumut
Și din îngeri o surpare.

Peste spate-ți curg aripe
De femeie-nvinsă-n somn
Și în aburi verzi, de-alcov
Lumînarea-i stinsă-n om.

GEORGE ALBOIU

Elegia II-a a Cîmpiei

Motto : „Cel ce va bea din apa pe care o voi da eu nu va înseta în veac."

Porțile neantului rătăcite
pumni care să bată-n ele rătăciți și ei.
Frații și surorile cîntă din fluier de rouă
părinții fericesc la focuri ura
culeasă din pămînt cînd se aud visînd
rîmele veșnice.
Fiul cade pe brînci geme și
nimic nu poate să spună suferința
fără de sfîrșit îi pare și cu golul ei
poți umple o Cîmpie Eternă.
Jumătăți de trupuri zadarnice caută
jumătăți de stele iar goana
între ele cu ce ai putea
s-o asemeni Doamne ?
Fiarele pădurii ling umbrele
de sarea morții gîfîitul celui
ce strălucește se aude pînă-n
miezul nopții muntele înghite
veacuri și jalnicele haine ale
pierdutelor trupuri. Horcăitul
deretică somnul și sabia
lui Damocles răsună pe piscuri.
Înapoi stîlpii de piatră capete
de piatră cer versetele gîlgîie de sîngele
care încă nu s-a vărsat, o, fruntea
celui care urcă cu degetul țărîna
la cer, o, cuvîntul celui cu gura la
ceată, o, cuvîntul celui fără de
gură, o, el desigur crește
în cuibul Nimănui.
O, și pe întinsul Cîmpiei Eterne
nici urletul greierilor nu se mai aude
nici tropotul primului nici tropotul
ultimului cal ori urechea la ce
să mi-o duc la pămînt cînd
cîntecul mișcării pe Cîmpia Eternă
a amuțit cînd oasele fugare
sînt duse pe amare caravane.
Scheletul vîntului se leagănă
la răscruci mă îngrozesc de
suflarea care încă se mai cerne.
Picioare streine de ceară umblă
pe pămîntul fierbinte de singurătate
și se topesc pînă la glezne pînă
la genunchi și cînd se consumă
pînă în vîrfuri urlă
după trupul meu care zace
cine știe pe unde stingher
ursit să nu se topească niciodată.
Butoaiele cu lacrimi împinse sînt
de cei care în loc de capete
pe umeri poartă amurgite lacrimi
O, tristețea acestor capete în ierburile pustii.
Cînd bubuie pe lume-n astfințit
acei bulgări prăbușindu-se
de pe Muntele Singur șuvoaie
se storc din colțurile gurii și la răspîntii
comori aruncă-n raiuri stoluri
de corbi cu ochii scoși să creadă
că tot ce-atinge ghiara lor e stirv.
Eu trec pe alături drumurile
coclite gem cînd se-ncovoaie
sub povara vreunui rătăcit
din Drumul Robilor, într-o noapte.
Cine vrea să audă inima singurătății
să se ducă în Cîmpia Eternă
să-și lase oasele pe Cîmpia Eternă
să urle în noaptea goală
ca o ceată de lupi flămînzi
în iernile pierdute.
O, eu de acolo vorbesc și cuvintele
mele ca o grindină de aur cad
peste lume și ajung și în curtea
marelui meu tată unde părinții ingenuncheați
așteaptă semne de la fiul lor.

Elegia III-a a Drumului

Cerul nu e al meu visarea se șterge
de pe maluri valul pe cîmpie zburînd
se va opri în gurile setoase ale celor
ce inecați ar fi putut muri.
Din muntele tăiat în două
două zaruri poți face și găurindu-le
semne cu degetele Domnului
să le rostogolești pe cîmpie
și norocul va fi al celui rugător.
Case părăsite stinse
se vor prăbuși în țărînă
și se va auzi însuși mersul sorții
cum străbate lumea ca două veacuri
rostogolindu-se pe Cîmpia
Eternă a unei clipe.
Eu cu picioarele în capcană prins
ca o sălbăticiune și în loc de
cuvinte sîngele mutului îmi va
țîșni pe gură vai celui
ce se va afla înaintea mea.
Să ceri coroana învinsului ca pe o rană
cu pîntecul femeii să te împodobești
și sceptrul țîței dulci să-l duci
în mîna stîngă prin sălile regale
ale singurătății.
O, caravana pe care o vedeți
urmîndu-mă în pustiu
între cocoașe de cămile cară
sacii umpluți cu ridurile mele.
Eu sînt prea mic să duc atîtea vămi
și fruntea încă nu îmi acoperă
trupul ca un scut în mîna strămoșului.
Și Drumul acesta e lung din el
a fost tăiată acum o veșnicie
o fărîmă ce se cheamă astăzi Drumul
Robilor și care vă-ngrozește.
E Drumul meu ce-ncearcă zadarnic
să măsoare Cîmpia Eternă.
Pe Drumul acesta eu voi putea spune :
nu mai e mult pînă la Dumnezeu
și merg dormind călcîiele
de fier mînă alături vechi căruțe
în loc de roți fugind pe oarbe ceasuri.
Poate acolo Moartea stă plîngînd
o, cînd din lacrimile rătăcite
nu voi mai ști care sînt ale mele
și care ale Morții o atunci viața
veșnică va fi a mea precum
e a mea Cîmpia Eternă.

Elegia IV-a a Nașterii

Norii nebuni cară himerele pămîntului
pe trupuri de bărbați făcute turnuri
femeile se ridică la cer.
Vedeniile mele alunecă prin ierburi
rănite de un vînător strein și
gura mea se strîmbă a urlet și gura
mea ca a unei fiare mușcă
aerul spre nerostitul amurg.
Dincolo de munte e numai cer
dincolo de munte e nimic de-acolo
prin crăpături de stînci se scurge răul
și putoarea morții o,
vulturii luptîndu-se să zboare
dincolo de munte. O, stînca mea
de rugăciune s-a măcinat
și praful ei e tot al vîntului
ca praful de sub tălpi.
Pumni de ceață se varsă și buzele
îmi sînt ca două pietre de moară
ce se freacă și buzele sînt munții
ce se bat în capete veghind
o apă vie și o apă moartă.
Născut pentru a fi regele Cîmpiei
în zodia singurătății, o, în cer atunci
era un singur pește într-un singur
mare ocean ori poate fi
o tăcere mai mare ?
Și turme de fecioare mărșăluiau
prin ierburi spre apus și turme
de case mărșăluiau pe drumuri spre apus
iar în urmă rămînea cîmpia pustie
și eu stingher rămas trecînd
din răscruce-n răscruce bătătorind
cărările să gonesc încremenirea
și cît mai tîrziu să pot crede
că sînt singur.
Jale mai mare nu e naștere mai
ciudată nu. Se mai văd și-acum
în locul unde m-am născut colinele
lungi care nu sînt decît picioarele mamei
înlemnite ca în ceasul nașterii mele
hățișul de ierburi dintre ele de unde
am ieșit de-a bușilea țipînd
țîțele enorme rămase de atunci
ca niște movile și cărarea bătută
în tălpile mele spre durerosul amurg.
Prin pîntecul mamei suflă vîntul
pe mare se-ndulcește harul pînă-n țărmuri
unde eu de la începutul cîmpiei
mele stau tolănit cîntînd.

VINTILĂ IVĂNCEANU

Blestem

Cine cu sîngele copiilor
Uda-va clopotele și
Tutunul și tutungeria
Aceluia să-i cadă-n creier
Cadavrul unui orologiu
Ieri noapte înghițit de-o pașă.

Cine va scoate sabia și
Bu-ni-că ma-mă ta-tă fiu
Ninge cu popi pe bulevarde
Și steaguri negre înfășoară
Trei corpuri transpirate de amanți
Cine va scoate sabia și
Bumanitacăfiută
Aceluia să i se rupă
Iubita ca o haină-n cot.

Cine va pune mîna pe
Rana mîntuitorului și sare
Va scurge dintr-o solniță de aur
Aceluia să i se
Ridice păru-n cap
Ca zidurile unei pușcării.

Cine turna-va ceai în orgă
Și broaște-n guri de padișahi
Aceluia să-i umble-n oase
Șuruburi, pioneze, chei franceze.

Cine va suge poze de familie
Și va înfige un satîr în lună
Aceluia să i se facă
Pe limbă și gingie căi ferate.

Dar mai ales cine alungă
Fluturii albi de pe cadavre
Aceluia să i se stingă steaua
Steaua stingă aceluia i se.

Noaptea Sfîntului Bartolomeu II

Stelele cad în vespasiene
Plici-bici
Și-n eisberguri se clatină
Mamutul sărutînd mamuta
Și polițiștii-adorm în nările
Ciinilor polițiști.

Olo ! Olo ! Numai homunculii, numai homunculii
Întîrzie pe bulevarde noaptea
Plimbîndu-se la braț cu
Ultimii bețivi în smoking.

Doamne, Doamne, e o noapte
A cnutului lovind femei goale
Întinse pe nouri
E noaptea întîlnirii unui
Enorm balamuc pentru Sfîntul Vintilă
Dar stelele cad în vespasiene
Ca ploaia pe mormîntul unui rege
Și fetele mari își mușcă în somn
Mamele, olo ! olo !
Și din capul lor zboară lebede și pietoni

Ah, circumstanțele atenuante ale apostolilor
Cum străbat carnea fetelor mari
Ca niște ace de siringă

Dar eu mă ridic deasupra orașului
Ca un steag negru pe clădirea Academiei
Aho, raho, în noaptea aceasta
Stelele cad în vespasiene
Ca ploaia pe mormîntul unui rege.

ANGELA MARINESCU

O, frumosul meu prieten

Îndepărtat îmi ești acum
O, frumosul meu prieten,
Ca o barcă în largul mării.

Doar forma sîngelui tău a rămas,
Înaltă și pură.
Aproape nu te cred în stare să trăiești,
Cum lîncedul copil îmi pare
Nelegat de actul fecundării.

În floare, carnea ta-i subțire de atît de multă căldură.
Ca un mușuroi dilatat
De șuvoiul inconștient și limpede de furnici.

Dar iată, aici e marginea, aici începe prăpastia.
Cu ură aș putea să te arunc peste mine
Și să privesc cum te prefaci în infinit
de multe plante lungi și reci.

Niciodată însă n-am să mă răzbun
O, frumosul meu prieten.
Căci, tu ești pur și cald și ești înalt
Iar eu sînt moartă, și-i atît de bine.

Așa de aproape

Așa de aproape de moarte mă simt
Ca un străin ce se îndepărtează
De propriul său pas.
Sau poate ca un copil ce își strivește pieptul
De chipu-i senin ce se-mprăștie-n apă.

Carnea mea atît de greu de întreținut
Acum e ca un fluture care se mișcă
Doar cînd e atins de pămînt
Nici un mormînt în jurul meu.
Nici un copil nu-mi tulbură trupul,
Nimic înghețat, nimic înțepenit, nici o ruină.

O, cum numai moartea, înflorind în tăcere, există.

Dar vino...

Capitale mari în mine port
Și nu mai simt nevoia să le văd.
Capcana lor eu însămi sînt
Tot eu îmi sînt capcana-n care cad.

Mereu, forme senzuale se tîrăsc
Și apoi, ca un topor se prăbușesc la fund.
O, în lumea asta nu-i nimica cert,
Capcana mea eu însămi sînt.

Subterane tulburi ca niște fluvii curg
Și peste tot zăresc doar trupuri lungi și reci
E atît de splendid să stai și să privești ca un dement.
Nimic să nu dorești.

Dar vino, iubitul meu adînc, aici.
Să-ți scot din umbră chipul tău curat.
Eu sînt prea singur și sînt prea semeț
Și vreau să pier, încet, topit în părul tău bogat.

VIRGIL MAZILESCU

Grup de prieteni

da rana pe care am pierdut-o noi mereu în somn (da pasărea oprită pe cer ca o rană) și ultimele noastre dorințe ocolind orașul învelite în mare teamă da uneori cînd mă gîndesc la noi trebuie să primesc încă o dată legea : în genunchi și pe coate o cine sîntem noi iubiții mei dar cum sîntem noi căci sîntem încă puțini și trebuia să ne fi dat seama unul singur mai așteaptă doborît ca un copil regesc pe treptele scării de jale acolo mai aproape decît mierea și mai departe decît tot ce s-ar putea numi groază ori indiferență și mai aproape decît acest pocnet minunat : lui să-i cadă o lacrimă el să-și sape cu furie un mormînt în urechi : i se vor trimite cuvinte într-o căruță de cuvinte trasă de cuvinte va fi seară

RODICA BÎRLEA

Cîntec de rugă

Polifem cu fruntea muiată-n albastru
Coboară spinarea
Să cînte iar al gheizerelor astru.

Polifem, frigul îmi sună grindini în oase
Și gîndurile tale,
Îmi usucă șerpii vinelor frumoase.

Polifem, în orbitele sunetelor văd statui,
Stau vorbele tale
Rotind capete de diamant pe trupul nimănui.

Polifem, ochiul tău mă strînge cu-ntuneric,
Știu că ești cer,
Dar tînjesc la un destin nemernic.

Polifem, un băiat căzut din soare
Zuruie iarba, șchiopătînd
Și plînge, plînge cu mioare.

Polifem, mă-npresoară galbenele flăcări
Mi-e tare bine,
Și nu știu zău, din vina cui.

Polifem, Polifem, pe umbra ta cresc roșii flori,
Mă visez mireasă,
Și-aș voi lovit de-un ceas să mori.

Abur

Abur albăstrui invincibil desprins din oase,
Coborîtor în sînge, asin împovărat cu femei frumoase
Pocnind ușor și ritmic copitele de aur
Pe drumuri obscure
Unde răniți încovoiați și-ascund plăgile deschise
Fauni și inorogi puhavi, orgiile proscrise,
Semizeii patimilor, goliciunea orbitoare,
Și umezeala fertilă, grăunțele de soare...

Drumuri cuvîntate prin meandre întunecoase,
Abur, copiilor fără trup și fără oase...

Pleoapă

Oricît de nefiresc ar părea chipul cu două chipuri
Nu există monstrul, nu există înger, nu există excepție
Fiecare lunecă pe parabola trasă de tine încă dinainte
Și cine încearcă să evadeze se-ntoarce dublu
Tîrîndu-și sufletele pe sîngele parabolei posibile.

Tu privind cîte o jumătate din mine
Și aceia neștiind de sînt eu sau eu,
Sau el sau ea,
Să fiu ochiul întîi,
Ce ascunde totul sub pleoapă.

DUMITRU STANCU

O zi

Din nimic,
Vine dorul pentru o zi.
Astăzi, s-au ciocnit două oști,
În sîngele muritorului care a vrut să fugă
De o zi
Haosul aruncă limitele
Pe o zi
În care totul se rotește, urlă sau vrea.
Din nimic,
Sîngele meu (verde încă) mă vrea
Nu știu ce știu și ce nu știu,
Încă nebună simt mîna stîngă
Care gonește după adevăr, după minciună

Sonet

Voi, tineri, bătrîni
Și voi tineri, tineri,
În moarte vă așteaptă
O mamă
Surdă de libertate.
Voi stele, stele
Și voi vulpi
Zile lungi vă golesc
În nimicul din lupi.
Voi slute, surde
Cuvinte,
Neant,
Încălziți sîngele lumii
Voi, slute surde
Voi, slute surde'
Voi, slute, surde...

Momentul

În fiecare seară mă așteaptă două dimensiuni
Dimensiunea șarpe din dimensiunea ochi
Momentul, se rotește pe axa ireală a haosului.
Femeia așteptată vine carbonizată și stearpă de atîta uitare
Primul și ultimul moment...
Mă așteaptă în fiecare seară.
DA și NU.

Credință în femeia iubită

În umbra ta mă ascund
Cu văzul meu.
Înotăm în tărîna noastră
Dintre răsărit și apus.
Translațiile sînt credința maximelor noastre
Care devin
Vînt,
Dor,
Dragoste.
Înaintăm spre suprapunerea de mîine
Cînd sîngele meu
Îți va încălzi inima
Și nu vom mai fi decît,
Credință în credință.

balduin

1

Malurile întunericului

„Ali die jugend floss dir wie ein tanz
Ein berauschtes spiel von horn und flöte ?"
(Stefan George)

Întunericul e o apă amară, întinsă peste sahare cu malul rotund, prin care galbene păsări înoată ca printr-o grădină moartă. Palmierii se pleacă sub vînt, bețivi de somn, îndoindu-și trunchiul lor fluid și străveziu. Depărtările se conturează în arcuri de auroră, pămînțiașul clipei se destramă și astrul din vîrf se scurge prin aerul ca de sînge. Sub pumnul limfatic, masca se sfarmă și praful ei se depune pe cealaltă mască, de aur... Țapi suavi și capre însîngerate pasc mierea din pajiștea umedă ca o gură.

Mă aplec în oglindă și destrămîndu-i limpezimea, desprind din imaginea arsă de vreme a figurii mele de azi, cu ochii stinși, cu pielea aspră, pămîntie, cu zîmbetul șters de apele acestei întîrziate dimineți, o altă față, din timpul devenit o ruină. Sub lespedea de somn a amintirii, ca printr-un mozaic de ghețuri pure, cu aromă de fragi, trecutul curge, apă muzicală, din sunete de corn și flaut, risipite de vînt, din verzi cununi de sînge, din beție și dans, din jocul lăuntric al simțurilor și al intelectului divizat în otravă. Undeva, un munte sordid proiectat de lumină în claritățí de apa, obelisc îngropat sub noapte și arzînd de spasmul timpului. Surpare în sînge, eternă surpare a fragedului suforb. Oglinda se dizolvă, atinsă de vraja durerii și a amintirii, iar în apa vie conturul unui obraz de copil e tot mai intens în obscure nuanțe, umbre diamantine, lipsindu-i mobilitatea vieții : mască hieratică și venerată. Portalul inimii e o pulbere fierbinte și strălucitoare, depusă pe malurile întunericului. Despuiat de lumină, trupul se resoarbe în adîncul desmărginit al veacului prim, undă de sare și albastră împreunare a gheții cu sîngele !...

Vălurile luminii, albe și pictate cu flori de măr, se sting melodios în noaptea acestui gînd... Vom sui pe creasta muntelui și de acolo, din înălțimea umedă și clară, de unde aerul e risipit pe stînci, vom ști că singurătatea care ne înconjoară ca un ocean cu adîncurile calme, e numai a noastră. Rădăcinile dimineții, prin care elanul de viață e încă un tremur sfios și ușor palpabil, aproape liniar în candoare, le vom simți împlîntate în gînd și el va îndrăzni spre limanul făgăduințelor ce acum se cer împlinite. Și apoi să aștepți, pătruns de calmul ce se vrea în fiecare clipă mai desăvîrșit, să aștepți în tăcere, sorbind din spațiu melodia ne-nepută a tăcerii, în bucuria liniștită și proaspătă a întîielor raze, care rămîn mereu întîiele într-o succesiune de eternitate. E numai un joc de raze străveziu, ca o picătură de sînge pulverizată pe spații întinse între zări. E greu de ales și coardele amintirii nu știu de unde să-și înceapă cîntecul. O lume sau alta, pentru ceasul trist de acum... Trecutul posibil, cu cele șapte fețe ca șapte tablouri dintr-o expoziție, sau trecutul real, cu timpul care s-a scurs domol, egal, ca un fluviu purtător de corăbii pline. Din înălțimea muntelui, cu dimineața crescută în inimă, pentru veacul început spre întoarcere sau pentru veacul încă ne-neput, nu știu cum e mai bine.

(Un lucru e sigur, astăzi în 21 ianuarie 1928, la ora cinci și unsprezece minute, după amiază, eu sînt un om distrus, cu viitorul sugrumat, cu rămășițele trecutului pe etajeră : cîteva scrisori, o pipă și o carte cu scoarțele soioase. Să mă întorc înapoi prin viața apusă, reținînd și corectînd amintirea, ar însemna încă salvare. Undeva, în acest trecut viu e simburele neantului din care au țîșnit temeiurile șubrede ale ceasului de acum. Să-l afli, să-l zdrobești și să reîncepi de acolo o altă viață, construită mai cu socoteală, ar fi un remediu. Și totuși poate că răul e atît de adînc, încît nimic nu se mai poate repara. Dezgustul ar fi atunci hotărîtor și viața s-ar sfîrși aici. Experiența poate fi însă încercată altfel, dincolo de această proză, căreia îi lipsesc rădăcinile. Să te reîntorci, îți trebuie drumuri în adevăr vrednice a le bate încă odată, dar dacă ele sînt și la întoarcere tot atît de goale ca la întîiul lor parcurs, rezultatul va fi deznădăjduitor. Ci așa, reținînd un trecut posibil, un trecut care nu a fost și care se proiectează pe spații deschise de aici înainte, creînd un rău pe care să-l poți apoi transfigura, iată ceea ce desigur ar duce la țintă. Situația de azi e clară : sînt un om distrus, ne mai putînd continua și deoarece trecutul meu însuși nu-mi poate servi temeiurile reparației, voi crea eu un trecut, din care răul însuși îmi va servi de îndreptar al binelui, al fericirii ce trebuie să mi-o realizez. Cînd am început retrăirea timpului apus, nu știam încă dacă de el am nevoie sau de altul, nou, la fiecare cotitură necunoscut și totuși stăpînindu-l în așa fel ca să-l conduc eu spre țintă. Muntele e cumpăna celor două timpuri. Din înălțime voi alege și de acolo voi continua gîndul întrerupt de paranteză).

Soarele e acum deasupra, rotund și brun. E cineva lîngă mine cu ochii îndreptați spre același soare biruitor, înălțat din apele întunericului, retrase după tranșeea vastă a orizontului.

...Îți prind mîinile într-ale mele, reci, și pe măsură ce ale tale, neființă cu joben și bucle albastre, devin mai limpezi, înfierate de înghețul degetelor mele, mi se înfierbîntă sîngele, pe care îl simt clocotind în artere, gata să le spargă, precum un pahar de cristal. Contactul mîinilor e binefăcător ca un parfum și simt în auz stranii vibrații de flaut, vestindu-mi fericirea. Dacă aș ridica mîna să îi-o așez pe fruntea ta de aer, să o cobor pe obrajii tăi arzători, nu ar fi mai bine ca acum, cînd mîinile noastre își vorbesc misterios, despre tărîmul bucuriilor amare. Ești tu, dulceagă neființă, cu aripile încordate de plecare, cu aripile de la glezne vibrînd, ca ale lui Hermes Trismegistul. De aici, de pe munte, ca într-o prăpastie deschisă amăgitor simțurilor tulburate. Prin ele se strecoară apa vie și apa moartă, cele două tărmuri extreme se contopesc în sîngele nostru care încă nu s-a vărsat, ci se păstrează, comoară a tuturor senzațiilor, pentru clipa ce moare în sîngele celeilalte. Mîinile noastre sînt acum egal de fierbinți și în strîngerea lor continuă, mereu mai puternică, se zdrobește tăria muntelui, se frînge rotunjimea soarelui.

(Jocul e dublu, iscat între cele două idei, a trecutului real și a trecutului posibil. Pentru acest joc, suportat în clipele celui mai tragic ceas din viața mea, cînd am de ales între victorie și totală înfrîngere, poezia și ironia mai sînt încă moduri de festin cerebral, la care am invitat pe Hermes cel cu joben și bucle albastre, prietenul lui Orfeu și amantul Afroditei. Încerc să literaturizez gravul eveniment, care mă împinge spre o soluție atît de categorică... Dar nu de literatură am nevoie în această împrejurare, un sens nou trebuie să aflu existenței mele, un Rău frumos a cărui transfigurare s-o pot realiza de pe pragul înfrîngerii de azi. Aventura presupusă a trecutului îmi va da mijlocul de a continua în viitor, pe planul realității brute, ceea ce a trăit numai în intelect, dar cu o intensitate care să-mi inunde conștiința, spre a nu mai putea deosebi între posibil și real. Ieri încă, aceste gînduri înmugureau ca pentru o întîrziată primăvară, în timp ce dansam la „Hotel Sang" cu Clementina. Femeia folosea euritmia spre a-mi expune părerile ei stranii despre filozofia lui Ramón Sabunde, sperînd ca astfel să-mi aline suferința și să-mi îndrepte mersul degradat al vieții. Sufletul îmi era prea amărît pentru a mai combate erezia doctorală a Clementinei. Purta o rochie de mătase galbenă, pală, în-

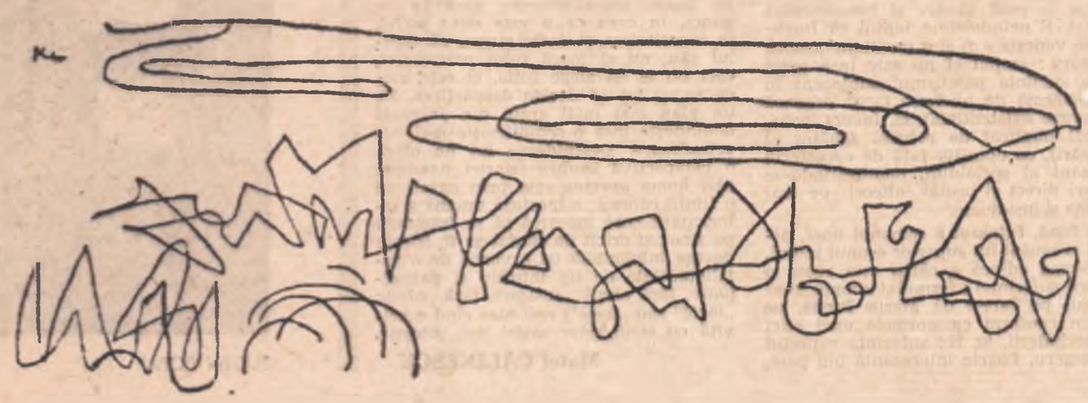

Desen de PAUL KLEE

Nuntă cu șase coroane

ION TUDOSE-MARIN

Căra de peste drum în spate o masă de fier cu picioarele încrucișate. O ținea cu o mînă. În cealaltă ducea două scaune de fier tot cu picioarele încrucișate iar în urma lui venea fiu-său Tălîmbu, tîrșîndu-și picioarele.

Floarea de ginere albă se împotmolise în verdele bancnotei prinsă în piept, după obicei. Doi turiști, în fața hotelului, l-au oprit și l-au întrebat despre bancnotă, ce caută acolo, și de cînd se pune așa ceva în piept.

— Face nuntă nevasta cu mine.

Turiștii au înțeles la ce trebuie scaunele și masa și n-au mai insistat asupra obiceiului cu bancnota nouă, atîrnată cu floare.

Ginerele a trecut drumul și a intrat în curtea cu nunta. Două domnișoare ședeau în stînga și în dreapta miresei. Cu mîinile încrucișate pe burtă. Se uitau la mireasă înțepenită-n scaun, albă la coroniță, la rochie, la picioare, la mîini, la privire. De peste gard, trei-patru curioși, parcă așteptau să fie invitați la ospăț. Sfeșnicele erau în stînga, în dreapta domnișoarelor de onoare, cu lumînări albe, cu privirea și mîinile și rochia și coronița miresei.

Casa mică, lipită de spatele alteia arătă dispusă de chef, cu geamurile deschise, luminile-aprinse și cearșafurile albe.

A pus masa lîngă mireasă, de ea s-au lipit două lumînări, în dungă și ginerele a adus paharul și lingurița și vinul, pentru preot. Nu sosise nici acum și dintr-o dată s-a gîndit că trebuie să fie la înmormîntarea Doctorului, în trăsură și că își face vînt acum, cu ziarul județean, de zăpușeală. A întrebat pe una din domnișoare unde se află acum înmormîntarea. I s-a spus că e încă în biserică, pe urmă a mai întrebat cînd dricul era la răscruce și se azvîrleau bani sub el pentru copii și a trecut pînă cînd se aruncau bulgări pe coșciug.

S-a dus după el. În drum a intrat într-o cîrciumă și a tocmit doi lăutari. I-a luat la cimitir și i-a pus să-i cînte Doctorului cîntecul de zori cu vioara ciupită. Și-a scos bancnota mare și nouă și i-a virit-o lăutarului în vioară. Și-a pus alta de aceeași valoare, numai ceva mai mototolită și a așteptat veșnica pomenire ca să poată vorbi cu popa.

După tocmeală a scos de lîngă floare hîrtia și i-a băgat-o în cartea de veșnică pomenire. În trăsură și-a pus alta și la coborîre a scos-o și i-a dat-o birjarului.

Pe drum popa s-a descheiat la gît și l-a întrebat de mireasă. I-a spus că el nu mai face slujba de trebuință în casă, așa că să iasă mireasa afară și să pună sub dud tot ce trebuie. „Am pus".

Lăutarul, pe capră, lîngă vizitiu, prindea muște la dosul cailor. Le strivea în pumn sau pe cele prinse vii le vîra în vioară și astupa gaura cu mîna. Muștele zbîrnîiau cu muzica prin vioară și așa dovedea oricui ce sculă are de la moși strămoși.

Ginerele a prins cu acul de la floare o altă hîrtie în piept dar s-a răzgîndit și a ținut-o în mînă pînă la coborîre. A dat-o birjarului și a luat pe ea trei hîrtii noi. Una din ele, cea mai mare, îi ședea verde-țeapăn în piept, cum trebuie. În curte se făcuse totul dar popa n-a vrut să înceapă treaba pînă nu vine mireasa mai aproape și nu tace orchestra de peste drum.

Mireasa avea în poală o farfurie cu o bucată de pîine muiată în vin, o floare și un pahar. A așteptat să tacă lăutarii vecini și să înceapă încet cei aduși de bărbat.

Bancnota verde-țeapănă se făcuse albastră și mică și mototolită. Floarea tremura în mîna ei și anafura o dăduse popii pentru trebuința slujbei.

Scaunul ajunsese sub dud lîngă masa cu picioarele încrucișate și ca oricе mireasă începuse să plîngă, alb, ușor, iar cînd Isaiia dănțuia scaunul se întoarse în jurul mesei și lîngă ea domnișoarele amuțiseră.

Popa slujea, lăutarii privegheau lumînările, cei cîțiva curioși intraseră în curte, Tălîmbu se scobea în nas, iar ginerele își prindea la piept o bancnotă, după obicei.

Pe urmă a început nunta. S-au stins două lumînări și a rămas una, scaunul s-a transformat dintr-o dată în pat, lăutarii au început cîntecul de zori, copiii adunau bani de pe jos, ginerele și-a scos din piept și floarea și bancnota, după obiceiul locului, iar pe o tipsie domnișoarele duceau încet, încet coroniță miresei.

În trăsură, popa își făcea vînt cu ziarul, de zăpușeală.

de tyaormin

I. NEGOIȚESCU

cînsă cu un cordon de pietre lămîii, ceea ce o definea foarte exact. De fapt nu făcea altceva decît să-și urmeze cursul monoton al viciului ei intelectual, ce consta din a-ți pune, spre exemplu, atari întrebări cînd te întîlnea pe stradă : — A !... ce bine-mi pare că te văd. Tocmai mă gîndeam la tine (tutuia pe oricine, de la întîiul cuvînt !) și aștept să-mi răspunzi la asta : știi ce a exclamat Baikie cînd a văzut prima dată Nigerul ?... — (!)... și după o pauză absolut inutilă, tot ea îmi răspundea, indiferentă față de ignoranța interlocutorului : — De fapt n-a emis o mare vorbă originală, ci s-a mulțumit să repete versurile lui Vergiliu : O pater, anne aliquas and coelum hinc ire putandum est / Sublimes animas iterumque ad tarda reverti Corpora ? quae lucis miseris tam dira cupido ?... E un eveniment esențial, cunoașterea acestui amănunt din viața lui Baikie, adăugă ea, și îți va servi în ceasurile de amărăciune și dezolare. Drept e, însă, că sfatul Clementinei e fără efect și versurile exclamate de Baikie în fața Nigerului mie nu-mi mai pot fi de nici un folos, ba dimpotrivă îmi tulbură și restul de certitudine ce mi-a mai rămas. Nu pot spune că-mi displace totuși să dansez cu Clementina, fiindcă oricum mă scutește de a o mai întreține eu cu fraze abjecte, cum aș debita altor femei. Poate că tocmai de aceea mi-e chiar puțin dragă Clementina, deși doresc acum să mi-o scot definitiv din memorie, să las în locul ei un gol caid. Voi închide din nou paranteza, cu amănuntul autobiografic, pe care mi l-am servit ca pe ultimul fragment al trecutului reînviat).

...Dă-mi buzele, Clementina, să le simt culcate pe ale mele, reci, să mi le înfierbînți din ce în ce mai tare, să-mi simt obrajii tot atît de fierbinți ca ai tăi. Buzele tale încep să mă ardă și e ca un gust de pe altă lume, ce îl sorb cu patimă, fiindcă simțurile mele sînt ca o cupă veșnic goală. Buzele noastre contopite par tentativa supremă de cufundare în somn, în neființa disperată a unei cufundări eterne. Ca o lumină plină de sonoritați negîndite, pătrunzînd tăios în obscuritatea genunilor materiale, e gîndul nostru unic, ireductibil, ucis lent între buzele care se ard una pe alta...

(Îmi mai acord o paranteză, spre a-mi putea mai bine însoți gîndul ce peregrinează pe tărîmul incantației verbale, de la care așteaptă scînteierea generatoare a trecutului posibil. Din aceste cuvinte cu iz de literatură aștept să prindă rădăcini trecutul pe care mi-l doresc cît mai repede înglobat zestrei mele psihice, depus cu grijă în subconștient, spre a izvori apoi de acolo temeiul viitorului. Paranteza e de fapt despicarea psihică ce îmi dă posibilitatea de a urmări cu precauțiune de laborator, desfășurarea psihei mele ce se va înfierbînta în curînd, spre a se topi în lava profunzimilor pe care nu le voi mai putea controla).

Curățat de colb, decorul și-a împrospătat liniile și culorile, mai stăruie însă, tot mai fină, ca un iris vaporizat, grafia sîngelui...

În casa lui Sava Raief, la întîia excitație a lunii, umbrele joacă pe pereți, fără muzică, fără sens, pură materie pe pragul istoriei, elan mecanic în dezorganizare, decolorat ecou al fantasmelor. Femeia înaltă, aproape suplă, Mali, cu privirile impregnate de abuzul dragostei, aprinde albastre focuri în cămin. Îngenunchind la flacăra ce pîlpîie rece după atîția ani de așteptare, piciorul lui Mali își descoperă frumusețea distantă, marmoreeană. La ora asta casa e pustie. Împrejurul femeii aerul se purifică de fibra tenebrelor și aura somnului, îmbibată de cenușa crepusculară, se topește încet, decolorînd aerul vioriu, ca într-o calmă alchimie. Sava Raief, stăpînul casei, e plecat de multe săptămîni la Damasc, în căutarea unei pipe de preț, pe care negustorul iscariot i-a adus-o de pe altă lume. Drumul se spulberă în depărtare. Patris și Gentil, copiii, se joacă în iarba umedă din grădină, orbiți de mirajul fragedei lor gîndiri diamantifere. Ca un parfum de taină, cîntecul de harfă al lui Arpan Fer îi acopere în mantie diafană. Undeva, pe o coastă de drum, copilul tătarcei Abibe zace cu fața la pămînt și visurile împrăștiate alături. Toate visurile lui sînt rotunde ca mingea și grețos de dulci.

Flacăra din cămin a prins putere și se înalță, plantă dornică de soare, umbrind palizii obraji ai lui Mali. Din încăperea vecină, ca o părere, se aud pașii lui Tarhon, bucătarul, atît de înceți și lipsiți de taină, încît tăcerea lor e mai degrabă o absență. Înfipt pe prag, privirile lui se scurg spre piciorul dezgolit al femeii și apoi se retrag, lăsînd în urmă un miros neclar, de apă sălcie.

Cînd Mali a ieșit din casă, cercetînd norii scămoși de deasupra, înserarea coborîse pînă la pămînt. Aerul tot era acoperit de negura albastră și mătăsoasă, căzută prin spărtura norilor și în risipită prin spațiu. Un zbor larg se auzi pe aproape și în inima lui Mali crescu o tulbure presimțire, ca o boare venită din grotele sîngelui, tot mai difuză, topită în secunda gravă. Apoi pînza candorii minerale se rupse, sfîșiată de glasul tătăroaicei Abibe, blestemînd în limba ei zgrunțuroasă, după păsările ce orbecăiau pe uliță. Dar tăcerea îi astupă repede cuvintele și aerul greu se așternu în noi straturi, ca un bloc de piatră străvezie, pe casa lui Sava Raief, scundă și întinsă. Grădina era acum liberată de apăsarea aerului, fiindcă parfumul trandafirilor se înălța în coloane subțiri și dese, susținîndu-l ca pe un platon.

În penumbra parfumului de trandafiri, Patris și Gentil, frați gemeni, se joacă pătrunși de veninul tainei, cufundați în muzica eterată a sîngelui, sorbind fragedul păcat dintr-o urnă veche, tăind din tămîie linia amforei. E în acest joc toată vestirea pură a veacurilor care s-au născut din dragoste și au pierit în oceanul bucuriilor sublunare. Eternul stindard al vieții, prin Cetatea Astrelor defuncte. Pe imensa cupolă a morții, diamant compact și limpede pînă în adînc, flacăra bucuriei își înalță gheața pură, azurie, conturată de unda de argint a extazelor materiale. E anotimpul lor diamantin, amare flori cu rădăcinile străvezii împlîntate în sînge... Copii ce beau din cupa Răului cu un trist surîs pe buze, transpar din trecut pe vitralii... Aerul e sfînt împrejurul lor, fluturînd moartea ca pe un steag, păcatul e greu în inima lor, ca mărul copt pe ramură. Vameșii delirului se închină, cînd gurile lor arse de durere provoacă spasmul.

Mă închin Tiranului Cetății, Balduin de Tyaormin și din țărîna ființei mele apuse, adorația își cufundă rădăcinile mai adînc, sub renviatele lumi astrale, sub izvoarele sîngelui și ale păcatului, sub stihia albă a nopții, ger și foc, rădăcinile învîrt spirale prin care în loc de sevă curg armonii de o magică limpiditate, obscură.

Natura întreagă o depun, și totuși e prea sărăcăcioasă, la picioarele acestui Tiran vetust, cu aripile destrămate în undele nopții concave. Grafia astrelor, broderie fără sens, i-o prostern sub lampa gîndirii lui evanescente. Adio !...

2

Salonul cu pipe

„o poema di sangue e di lussuria.."
(Gabriele D'Annunzio)

Gustul pentru pipă mi se dezvoltase dintr-o aventură a copilăriei, virginală incantație a simțurilor, alegînd din colecție, cînd aveam unsprezece ani, pe cea care îmi amețise privirile și închipuirea. Îmi arcuiam simțurile, cu o simetrie fragedă și savantă, pe luciul ca de catifea al unei pipe olandeze, din lemn de lămîi, pictată cu scene bacchice, care, deși pe tărîmul isteriei dezlănțuite, erau atît de minuscule, încît Bacchus însuși nu avea înălțimea numelui său de aici, răsturnat pe verticală, dar lucrat cu o artă rară, miraculoasă, iar strugurii transparenți își arătau sîmburii, culorile revelînd cea mai bună tradiție flamandă. Mîinile lui Bacchus, cristaline și înfiorate de lumină, prin care albastre vine își scurgeau sensul vegetal, inițiau divinele lui patimi abjecte, atît de armonios smulse naturii. Imaginea era conturată de arcuri florale, albăstrele de aceeași alambicată preciziune, mărturisind gustul prețios al artistului. Pipa olandeză îmi da satisfacții deloc estetice pe atunci, mai degrabă atracția micilor bacchante se exercita în virtutea unui joc gustat în intelect, desigur în tangență aromată cu frumosul, un fel de vis surpat în ape calde, poate de intenții confuz lubrice, în tot cazul era un act subtil, construit pe coloanele copilăriei. Alături, pipa anamită, în formă de braț răsucit, din culori tenebroase și cu efect hipnogenic, ocolit de mine cu teama față de o zeitate a Răului. Cealaltă, atît de iubită, părea mai degrabă un instrument al sunetelor policrome, cu miezul ornat de luminile senzuale ale pensulei. Emoția se închega din fibre crude, convergente în nadirul profund virginal al inimii de copil. Era un paradis rotund, cît discul auros al lunii, de gustul mărului pe pragul putrezirii, de temperatura limpede a gheții topite și totuși pătat de negură, exalînd miresme de o dulceață prea vie, pătrunzătoare pînă în vîrfurile nervilor.

Întîmplarea care mi-a deschis porțile visului, acele porți de opal acoperind alcovul paradisiac al efluviilor senzoriale, s-a chemat „Apariția lui Serai". A fost o adevărată răsuflare, suportată cu elanul pasiunilor muzicale, din balconul formulelor îmbătînd tuberoze... Deși coborînd din altă rasă, figura puiului de tătar (fiindcă mai ales sîngele îi era stigmatizat) se integra unui peisaj fastuos și grav, strălucind în roșia umezeală a buzelor gustului de neant, ei avea forma suplă, molatecă, indicînd enormul suflet ce împovăra ca un balast, copilăria sa de insulă plutitoare. Gîndul lui îngust stăpînea voluptățile retrase în golful amurgului... Serai era un mărunt animal superb într-o absurdă și monstruoasă îmbinare cu intelectul. Galbene unde ale astrelor se cufundau la nesfîrșit în ochii lui plini de răutate. Aerul, împrejurul său, avea densitatea plastică a catranului, modelat după trupul său de serafim al hazardului. Dacă arcurile fin înclinată a ochilor și umerii obrajilor prea distincți nu i-ar fi trădat sîngele, ce se scurge ca miul prin vine, el ar fi părut în clipele de toropeală voluptoasă o statuă de fildeș împlîntată în pămîntul beat de apă al Nilului. Serai era un adevărat tezaur și tăria de aur părea s-o fi moștenit de la maică-sa, tătăroaica Abibe, care cultiva murdăria ca pe o podoabă, demon rămit de moarte și năzăduind

Desen de BRAQUE

alifia în scursorile macabrului, iar cît despre tatăl său nu putea fi vorba, fiindcă acesta — cuprins subit de un devorant elan mistic — se creștinase și intrase demult la mănăstire, așa că mi-l închipuiam din cadrul arid al Muntelui Athos, înconjurat de gnomi viclenoși.

Serai îmi umplea fantezia de monstruozități, pulverizări infinite ale instinctului, ce le sorbeam ca pe nectarul interzis. El îmi întindea cupa din care beam cu voluptate silnică. Aceste bețiile sterile, ce îmi împotmoleau gîndirea de leșia dulce a destrămării cosmice, îmi erau o suferință și o bucurie, un refuz și un irezistibil îndemn. Din prelungi acorduri subterane, în infernul sîngelui otrăvit de uscăciunea vîntului de iarnă, voluptatea părea darul lui Tantal.

Serai mă învățase că pipa olandeză e bună și la altceva decît la jocul gîndirii virginale, îmbogățindu-mi cunoștințele cu deprinderea de a scoroji lemnul înfierbîntat și aromit cu fum. Inițiat în asemenea practici voluptoase, multiplicate apoi în chipul cel mai divers, pînă la absurd, conform cu moravurile prodigiosului orient, eu reținusem pentru orele de singurătate și melancolie precoce mila față de pipa, care îmi producea clipe de extaz foarte scump plătite, fiindcă totdeauna urma o scurgere de timp greoaie, tulbure, grețoasă, impregnată de aspirații funeste sau de decăderi senzoriale, cu efect pînă în ziua de azi, într-o nervozitate bolnăvicioasă și o mizantropie suportată cu luciditate dar cu nu mai puțină suferință. Am practicat viciul pînă în miezul adolescenței, cînd alteie — mai puternice, dar izvorîte tot din cel dintîi — îl înlocuiră, spre a sfîrși pe pragul inertiei carnale, în pasiunea de artă cultivate straniu, din peisajul African în cei ai lumii golice. Încerc să-mi amintesc acele ceasuri de maestr senzual, căutate atît de lacom atunci, cu simțurile exaltate, cînd ascuns în salonul pipelor, gustînd singurătatea ca pe un fruct exotic, deși îmi era la îndemînă, mă înecam cu atîta bucurie în oceanul de fum vopsit în albastru-gri, tăiat în felii domoale, ce se desfac și apoi se confundă, pe măsură ce își dizolvă conturul, rotindu-se amical împrejurul capului meu de bucle încă brune, a căror pală imitație fumul îmi părea. În salonul pipelor crescuse, cu fibre străvezii, pătate ades de praful dulceag, un aer de muzeu, încît ai casei se fereau să pătrundă acolo, parcă respirația lor ar fi violat imaculatea unei taine, căreia îi sta bine ascunsă, nedezlegată. Nimeni, afară de mine, nu era curios de colecția de pipe a bunicului și în lipsa lui eu aduceam o vagă prezență acolo, atras de undele clar-obscure ale tainei, apoi inițiat în pasiunile posibile. Fire de păianjen se țeseau fatal în colțuri și pe tavan, iar Mali intuia că e bine să nu curețe locul, sau poate se temea în adînc să nu i se întîmple o nenorocire, tulburînd cu gestul ei nesocotit pacea camerei atinsă de vrajă. În mijloc, pe un înalt piedestal de bazalt, care se rotea la un impuls electric, o mînă de marmură albă strălucea cu o putere de iradiație rară. Lucrul era atît de perfect, încît îi trebuiseră desigur artistului ani îndelungați spre a desăvîrși acest izvor de lumină profund calmă, a cărei privire îți umplea simțurile ca o doctorie. Pe zidul albastru din fața ușii atîrna o imitație foarte veche, poate tot atît de veche ca originalul, a tablourului „Baia în sîngele lui Christos" de Bellegambe. Era simbolul însuși al durerii cerebrale, revărsate cu îmbelșugare în salonul pipelor. Baia de fum îmi da senzația dematerializării trupești, pe cînd gîndurile deveneau de o greutate sfîșietoare.

.....Zenitul odăii înălțat în acea clipă pînă la cel adevărat, părea lunecînd ca un pisc de munte, spre destrămarea nopții, hibridă construcție în aroma reveriilor, pe axa rotoocelelor de fum. Uneori se plecă înspre dulapul de cristal, din care lucește chihlimbarul unei pipe imense, galben-verzuie —, parcă bătînd în ros de crepuscul hibernal, și prin acest zenit decăzut, spre care mîna pătrunde ca printr-un canal deschis în mierul cercurilor dilatate ale fumului, încep să prindă ființă fantasmele unor alte visuri, mai pure, păstrînd întreaga prospețime copilărească, dar nuanțate de un ușor declin. Pipa de chihlimbar, învăluită cu fum, se colorează în albastru, rotunjimile i se diluează, topindu-se încet în mantia fumului, ce se prelinge acum în conturul colțuros al celor trei pipe de coral, primitive, fetișuri... Apoi îmi cobor zenitul, cu un gest de transparență cosmică, deși gustat în dimensiuni de microvizione, pe covorul colorat, spre care ochianul de fum mă duce ca spre un fund de mare, unde povestile vegetează sub veacuri, în straturi ce se desfac la infinit. Sirenele zîmbeau copilăriei mele dezgustate, cu buzele reținute parcă de teamă ca imaginea să nu se risipească prea repede. Îmi dau seama totuși că e de fapt o gravură dintr-o veche carte de mituri germane, rămasă în memorie dintr-o privire fugară și păstrată în taină pentru clipa de acum...

După aceste voluptăți, absorbite din simțuri în inteligență, multiplicate la puterea caleidoscopului, urma automat durerea de cap atroce, ascuțită ca o lamă ce se prelinge în creier, în măduva spinării, difuzată apoi prin brațe pînă în vîrful degetelor, amorțindu-mi întreg trupul. De-asupra tîmplei drepte, centru nezdruncinat al durerii, de o fixitate înfiorătoare, teroriziînd de acolo fiecare fibră, fiecare celulă care se dezorganiza, fărîmițată în zgrunțuri ascuțite. Împrejur, undele durerii se conturau în penumbră, se estompau treptat, revărsîndu-se într-un rece gol, pentru a reapare cu aceeași vigoare sub unghiile degetelor de la mîini, pe care le simțeam nespus de grele. Prin vine parcă începea să curgă plumb topit, fierbinte pînă la înghețare. Inima reînvia din ațîrare, cuprinsă de panica prăpastiei de tenebre larg deschise și teroarea se ramifica întocmai ca o lesie, tentacular, printre gînduri, destrămîndu-le. Resturi de vise pluteau, ca de corăbii sfărîmată, pe oceanul derîmat în adîncime, resorbindu-se în devoranta neființă. Mă sufocam și totuși nu mai aveam puterea să ies din odaie, să evadez spre aerul proaspăt din care aș fi gustat ca dintr-un măr păduret. Îmi lipsea ceva foarte important din ființă, fără de care orice echilibru era exclus. Copii sfîșiați de vicru, elucubram cu panglici vestejite și cămile străvezii, roșii, albastre, verzi, brune — nesfîrșit de brune, tîrîndu-se pe nemărginite stepe de zăpadă, ce ardeau cu flăcări tot atît de brune, înghețate și misterioase... Mi-era greață de un amar, ce-l știam pătruns adînc în sînge, mereu mai adînc și mai dezgustător, decolorînd roșul viu, setos de viață, a cărui frenezie anterioară părea apusă în timpuri imemoriale. Și ne despărțeau totuși numai cîteva clipe de bucurie, și poate aceasta era toată arcana, prețul neverosimil de scump al plăcerii... De-abia încercam să împing fotoliul spre fereastră, sprijinindu-mă de masă și de dulapul de cristal, căzînd apoi istovit ca după un efort ce întrecea cu mult puterile mele slete. După un ceas de așteptare, gonind fără popas răul din trup, calmul se așternea subțire și inconsistent ca fumul de adînceuri, simțurile începeau să mi se refacă, în chip melodios după sunete vechi, parcă de clavecin prăfuit, își redobîndeau ascuțimea. Ispășită acum de tăria atroce a suferinții, gîndurile în tecmeau încheieturile zdruncinate, unse cu undelemnul liniștei, stingere și reînviere, în vreme ce ordinea se restabilea pe întreg planul meu psihic. Armoniile tăcerii își străluceau imaculatea. Sîngele se recolora, îl simțeam din nou viabil, ca seva proaspătă a arborilor mustind printre mușchi, licoare dătătoare de viață. Impresia era de spital părăsit.

3

Scrisoare către Clementina

— Clementino ! îți spuneam aseară, în timp ce dansam după muzica languroasă, în lamentații de jazz, prelungi și stridente ca un ac gotic, zgîriat pe azur, stringîndu-te cu un calm desăvîrșit alături de mine, cum ai stringe calmul însuși la pieptul tău, dintr-un impuls irezistibil, Clementino ! ești izbăvitoarea nopților mele de veghe cînd, cu stiletul în inimă, sorbeam amarul desprinderii. Nu știu cum să-mi adun cuvintele, cum să-mi cioplesc fraza din apele confuze ale luminii ce-a năpădit în mine, să te asemui cu o candelă aprinsă însfîrșit după ani sterpi și jertfiți întunericului, cu undelemnul ei fierbinte să te asemui, picurat pe inima mea, s-o purifice și s-o reînalțe la treptele bucuriilor simple. Mi-e împovărat cuvîntul de atîta împlinire, îl simt cum pleznește ca o castană coaptă și totuși îmi pare prea barbar ca să ți-l pot trimite. Mereu aș vrea să-ți repet tot ce ți-am spus aseară, ce nu ți-am spus încă și ce gîndesc mereu, cu aceeași caldă devoțiune pentru tine, cea pururi alături de mine, chiar acum, cînd te presimt ca o ușoară umbră de aromă de cring, pogorîtă în odaia mea luminată din unghiurile obscure. Aseară cuvintele îmi erau parfumate de conturul vineții al alcoolului... Din ochii tăi am băut flacăra clară a luminii, a dimineții încă necunoscute și a amiezii rodnice de calm. De pe cuvintele tale am culeș polenul liniștii, ca o albină zmulsă proaspetelor unde ale zilei.

(nuvelă scrisă la Sibiu, în anul 1941)

ILIE CONSTANTIN

Ființele dintre nisipuri

Voi sînteți oare cei ce vor urma,
ființe dintre nisipuri ?
Voi care așteptați de mult
ca munții să se roadă
și toate să ajungă și să treacă
prin marele răgaz al pietrei.
Oh, Doamne, totul vă îndreptățește,
tot ce e viu se macină pentru nisipuri,
ce e numit se scutură de nume.
Cînd germenii se vor îngădui
să dea în laturi lespezile de nisip
o creștere sălbatică va fi și deasă,
vă veți mări ca în ocheane.
Voi sînteți, negreșit, aceia care vor veni,
ființe dintre nisipuri ; azi trăiți
ca neamuri viguroase printre munții
măsurii voastre, pregătindu-vă.
Veți fi împinși brutal în sus,
în creștere sălbatică și deasă,
și pe colinele domoale de nisip
vor bate clopotele orei voastre.

Copilul căzut din arbor

Se smulse frunza din îmbrățișare
și-n lungul trunchiului, nedumerit, copilul
fu îmbrîncit spre depărtatul glob.
Sălbatic lemn, de ce ?
El e curat !

Vreun șreang te-a însemnat cîndva
de ți-a rămas
bolnavă fibra. Ori poate-n adînc
din crime vechi se-nveninează rădăcina.

1968

Surîs

De-ai mai putea zîmbi la fel ca înainte
de înghețarea sufletului
pe neașteptate !
E ochiul tău încremenită mărturie
și lacrima ți-a-nveninat obrazul
scriind pe el însemne de osîndă.
Ești vinovat pînă la naștere de toate
și mai ales că înțelegi
cu mult mai mult
decît e-ngăduit puterilor din tine.

1963

Început

Poate mă-nșel dar o chemare presimții
din suprafețele supuse de nisip
și-un pas îmi e cerut cu stăruință,
un semn de sclav să ardă talpa mea
pe umerii deșertului.
De m-aș urni chemarea cui s-ar împlini ?
și locul gol ce bocet mi-ar rosti
umplîndu-se de lăcomiile materiei ?
Acolo nu poți duce altceva
decît toiagul umbrei tale pe nisip,
îngăduit e numai mersul și tîrîtul
și plînsul tericirii în pustiu.
Acolo totul s-a-ncheiat, sînt gata
pămînt și cer, s-au dezlegat definitiv
destinele trăite, străbătute,
și-o fiară tînără zgîlțîie porțile deșertului.

1968

Aurul se pare

Printre ceturi monoton
mort belșug de ape suie.
Gem sub ploaia amărîie
umerele de statuie.
Soarele de-ar risipi
zarea ploii pînă-n dungă
răzimată-n miază-zi
n-ar fi zvicnet să-l ajungă.
Soarele de-ar dărîma
zarea ploii cu tăișele
m-aș trezi și l-aș urma
pe ruinele domoale.

2

Plouă deznădăjduit pe lume
și mi-e lumea o împrejmuire :
escortează arbori fără nume
o cărare de ocol, subțire,
care scade-n gol prin amintire.
Jos — mai — jos la ultimele pante
au pornit cîmpiile spre mare,
cicluri de pămînturi și de plante ;
un delir uscat e-n fiecare
și un vis de ploaie în surpare.

1962—1964

Apus

Ca în cercul calm din Nord
rămii, Soare, suspendat,
nu mai arunca în treacăt,
lumea scundă peste bord !
Apele ne-nstrăinează
pînă sus de subțiori
și prin valuri pînă-n zori
ne chemăm pe nume, lung.
Dar eu astăzi de pe punte
nu voi mai cădea, voi sta
încleștat, suind cu tine
către orișicindșiunde !

1963

Arheologie marină

Trece sufletul dungat în două
abia ținîndu-se din creștet pînă-n tălpi,
părțile lui disperat încleștate
nu-s emisferele copilăriei.
Degeaba mai aștepți
e chiar aici
locul de rupere și despărțire,
de amăgire și întîmplare
unde nașterea e însemnată.
O dungă albastră întretaie
oricare naștere, fără scăpare,
ca zidul unei cetăți scufundate
(întrezărit din cer) apele mării.

1968

OPINII DESPRE ROMAN

Un creator de viziuni

În chiar coloanele acestui săptămînal s-a afirmat că 68 poate fi considerat anul resurecției romanului românesc. Aserțiune îndreptățită. Ajunge să aruncăm o privire asupra bilanțurilor literare de sfîrșit de an din principalele noastre publicații. Sînt ani de cînd, în aceste bilanțuri, romanul figura la capitolul speranțe și sînt ani de cînd cronicarul făcea un efort penibil pentru a depista din noianul de mediocrități, un roman al cărui merit să țină doar de o anume, elementară corectitudine, de o cît de vagă cutezanță ; cînd se supunea unei gimnastici intelectuale, pentru ca, fără să se trădeze pe sine, să-l atragă totuși pe lector spre volumul atît de dificultos selectat. Astăzi, însă, în materie de roman, sîntem puși în situația privilegiată de a manifesta preferințe între opere care ne solicită uneori cu egal interes. Acum ne putem permite luxul de a ne întreba dacă pentru talentul excepțional al lui Marin Preda e sau nu cu adevărat reprezentativ romanul **Intrusul**, confirmînd vocația tragică a scriitorului și răsturnînd o optică literară ce ducea fatalmente la schematism. Cîndva ne străduiam să descoperim niște presupuse merite unei suite de cărți poștale ilustrate cu dexteritate ; astăzi, însă, nu ne mulțumim că N. Breban, ca scriitor autentic, ne propune, în fiecare din cele trei romane ale sale, o viziune asupra lumii : îi punem în discuție însăși această viziune, scriitura lui, iar o carte densă și într-atîtea privințe îndrăzneață ca **Interval** de Al. Ivasiuc, poate fi negată fără să se stîrnească nici o furtună.

Despre multitudinea viziunilor scriitoricești, despre diversitatea problematică și stilistică vorbeam atunci ca despre niște simple și frumoase deziderate. Azi, ele constituie o realitate de netăgăduit. Nici unul din romanele citate nu are comun cu celelalte decît un anume spirit general care e al etapei pe care o parcurgem. Iar opțiunile noastre se fac adesea nu în funcție de o anume viziune, tehnică sau scriitură, ci de calitatea întrinsecă a cărților respective.

Excelent povestitor — cum au dovedit-o prozele sale scurte —, Fănuș Neagu e înainte de toate, și în mod fundamental, asemeni lui Sadoveanu, dar în altfel decît autorul **Baltagului**, poet. Vocația sa poetică, izbitoare în acest prim roman, e evidentă dacă luăm în considerare atitudinea sa față de cuvînt, facultatea sa excepțională de a crea viziuni, capacitatea sa uimitoare de a condensa la maximum și de a transforma întîmplări banale sau pitorești, în stări de spirit, într-o atmosferă în care vraja intră ca element primordial și care de aceea ne subjugă literalmente.

Fănuș Neagu e unul dintre puținii noștri prozatori pentru care cuvîntul nu e un simplu mijloc de comunicare, un vehicol al ideilor și sentimentelor, ci un material brut căruia artistul trebuie să-i descopere valențele latente, și să ne mijlocească, prin eforturi ale lui, accesul la ele ; o materie inertă pe care el e dator s-o însuflețească. În urma unui travaliu pe care textul nu ne face să-l simțim — și de aceea, în cazul său, e nepotrivit să vorbim de tendințe calofile — cuvîntul, oricare cuvînt — cel de uz comun, alterat prin îndelungă circulație, neologismul abstract, ca un os fără măduvă, expresia argotică sau trivială — sub pana lui dobîndește o nouă viață și o frumusețe aparte. Spune ce nici nu bănuiam că ar putea exprima și mai ales sugerează mult mai mult decît comunică direct. Și aruncă focuri, precum nestematele. Iar frazele iscă o melodie ca cel mai suav dintre instrumentele muzicale. Oricare pagină din **Ingerul a strigat** desfată pe rafinat, fără — iar aceasta e deosebit de important — să provoace tulburări celui mai puțin inițiat. Textul lui Fănuș Neagu invită, ca și cel al lui Sadoveanu sau al lui Matei Caragiale, la o lectură nu numai cu ochii ; se cere recitat cu sentimentul că săvîrșești un ritual, deși autorul, spre deosebire de predecesorii săi, nu lasă nici o clipă impresia că ar oficia.

Orice scriitor are o anume viziune, un mod al său particular de a-și apropria din punct de vedere estetic realitatea. Creatori de viziuni sînt, însă, numai poeții autentici. Fănuș Neagu, e dintre ei, de vreme ce nu se mulțumește doar să privească viața dintr-un anume unghi, al său, ci folosește elementele realului pentru a pătrunde în plin fabulos și a crea, astfel, viziuni noi, lumi care-s ale lui și care ne uluiesc. Oamenii populîndu-i cartea au o identitate socială și individuală, intră în relații de natură să satisfacă, în mare cel puțin, curiozitatea sociologului, etnografului și a psihologului. Aparțin, deci, lumii noastre. Îi aparțin și nu prea, planurile real și fantastic interferîndu-se mereu, confundîndu-se adesea. Pe măsură ce asistăm la aventurile lor (romanul are un caracter picaresc) și ni-i apropiem mai bine, simțim că ei țin totodată, de o altă realitate. Aceasta, nu pentru că ar practica moravuri nouă străine, ar da crezare superstițiilor sau fiindcă existența lor s-ar desfășura oarecum la periferia și împotriva societății organizate. Ci, fiindcă, trăind într-o anume societate, ei par a trăi în afara oricărei societăți, au o existență mai degrabă **naturală**, ca a plantelor sau a necuvîntătoarelor, decît **socială**; practica socială nu pare a-și fi pus amprenta asupra ființei lor, sînt dominați de instincte, lipsiți de conștiința, oricît de rudimentară, că ar aparține unei colectivități, de orice interes și preocupări intelectuale, de un tabel de valori morale. Ei se află undeva deasupra sau în afara Binelui și Răului. De aceea nici nu se bucură și nici nu suferă cu adevărat decît atunci cînd o acțiune se răsfrînge asupra ființei lor fizice.

Ei nu încearcă, bunăoară, satisfacțiile și durerile amorului, fiindcă, ființe naturale, nu sociale, ei nu iubesc ; ei încearcă doar plăcerea legată de împreunare sau nemulțumirea că sînt frustrați de această plăcere. Senzualismul lor sălbatic, nestăvilit, nu ține seama de nici o oprelește socială. Vetina, cînd se crede părăsită de amantul ei, după care, după spusele ei însăși, gonise ca o cățea, își lasă sînii biciuiți de ploaie ca să se liniștească, dar își află îndată consolarea în brațele ucigașului acestuia. Tița nu-și face nici un soi de problemă din părăsirea iubitului, cu care abia începuse idila, pentru un altul cu care vor s-o mărite părinții, iar cînd nunta devine cu neputință, nu se sfiește de fel să accepte pe primul venit, ce părea cel mai puțin indicat. Ion Mohreanu își lovește rivalul, nu din pasiune pentru fată, ci pentru că a fost astfel deposedat de un bun ce-i aparținea. Bocu nu se sfiește să cerșească împreunarea cu un flăcău și să-și manifeste public satisfacția, după cum un gospodar în lege, ca Gică Dună, consideră nu numai firească bigamia, și apoi poligamia, dar se și bucură la ideea că oferise spectacole erotice unui boier pervers.

Moartea însăși îi lasă de cele mai multe ori pe eroi indiferenți, iar cînd reacționează dureros, suferința lor nu apare nici o clipă ca expresia unui simțămînt adînc, ci ca o manifestare instinctuală. „Cînd a aflat că Ouleață s-a stins, o săptămînă întreagă, Șoava a stat lungită la pămînt și a bocit(...) Nu vorbea și n-auzea, bocea. Bocea nu știu cum să zic — **un fel de chelălăit lung și spurcat, sau un blestem de cățea care-și găsește cățeii cu țestele strivite sub bolovani**" (s. n.).

O comparație cu eroinele lui Sadoveanu — senzuale și ele — dar călăuzindu-se după o etică, știind ce e bună cuviința, trăind intens sentimente autentice pe care, însă, adesea le domină din discreție și delicatețe, ar fi în acest sens edificatoare. Sadoveanu e un poet al unei străvechi, stratificate, bogate în tradiții, civilizații. Fănuș Neagu, al unei lumi naturale ca flora și fauna bălților sau Bărăganului, o lume care ca atare nu există, care e proiecția sa fantastică asupra unei realități sociale, care e creația lui.

Comparația poate fi continuată. Și eroii sadovenieni prețuiesc mîncarea și vinul, dar masa e, pentru ei, nu numai un mod de a-și satisface necesitățile fiziologice ; e un ritual. Eroii lui Fănuș Neagu cînd au, înfulecă și beau vinul cu gâleata fără să se desfete cu aroma-i, să-i încerce pe-ndelete gustul, să-l savureze. Și personajelor sadoveniene li se întîmplă să practice hoția, dar ea are mai totdeauna o justificare socială sau etică. Hoții lui Fănuș Neagu, furînd fără discriminare de la oricine, se conformează unui instinct achizitiv, agresiv care nu presupune prevederea rezultînd dintr-o practică socială. Prevederea o dobîndesc cei care, pe nesimțite, se detașează de această lume, intră oarecum în societate, un Gheorghe Jinga, un Caramet visînd să-și încropească o fabricuță de sifoane, și apoi să achiziționeze un vapor luminat cu sute de becuri colorate. Societatea, în viziunea lui Neagu, nu corupe pe individ, ci dă doar un sens pornirilor sale iraționale. Că, asemeni ființelor din universul vegetal, eroii acestei cărți sînt incapabili de trăiri afective și intelectuale, că ei nu resimt lipsa societății o demonstrează nu atît împrejurarea că se adaptează, ca Neicu, foarte bine singurătăților din baltă, cît cazul lui Magaie. Vinzîndu-și sufletul diavolului, din motive lesne de înțeles, el nu încearcă sentimentul vinovăției, nu trăiește un proces de conștiință, pentru că nu posedă și nu poate realiza măcar noțiunea de păcat, pentru că, de fapt, el n-a aparținut nicicînd lui dumnezeu. El nu e un transfug de la o credință la alta : actul său e un simplu tropism.

I s-a obiectat autorului că eroii lui, deși trec prin atîtea aventuri, n-au un profil prea distinct. Reproșul e posibil numai dacă nesocotim factura poetică a volumului, viziunea pe care naratorul ne-o propune ; dacă nu ținem seama că, într-o lume în care conștiința e ca și absentă, posibilitățile de individualizare sînt extrem de limitate ; dacă nu admitem faptul că uniformitatea și nu diversitatea caracterizează acest univers. Realizarea artistică ține, în cazul acesta, nu atît de creația de personaje cît de făurirea unei atmosfere. Și **Ingerul a strigat** este, efectiv, o carte de atmosferă. O atmosferă de o vitalitate debordantă. O atmosferă tragică totodată. Tragică, fiindcă, în lipsa unei conștiințe intelectuale și sociale, acționînd doar în funcție de cerințele instinctelor, eroii cărții nu se pot apăra, nu pot alege între două soluții, nu se pot adapta eficace și devin victime ale societății care apasă asupra lor ca un fatum și care-i urmărește necruțător pînă îi anulează. Exemplele sînt la îndemîna oricărui cititor. Nu le vom da de aceea. Che Andre, care, în sfîrșit, a ajuns la o anume înțelepciune, constată, sceptic, spre finalul cărții : „Oamenii se împart în două : unii care s-au născut mai devreme decît trebuiau, alții care s-au născut mai tîrziu. Scuip pe ăla care s-a născut la vremea potrivită". Ne putem îndoi de valabilitatea acestor concluzii. Dar nu putem să nu constatăm că eroii cărții s-au născut, într-adevăr, mai tîrziu decît s-ar fi cuvenit, mult prea tîrziu, într-o vreme cînd societatea organizată nu-i iartă, nu-i poate ierta pe cei care o sfidează numai prin faptul că prin existența lor țin mai mult de natură. În acest sens, cartea tragică a lui Fănuș Neagu constituie una dintre cele mai subtile și convingătoare pledoarii posibile în favoarea civilizației.

Vocația poetică a lui Fănuș Neagu e certificată — spuneam — și de capacitatea lui sintetică, de facultatea sa de a condensa la maximum întîmplările și de a ne provoca astfel puternice șocuri emoționale. **Ingerul a strigat**, operă unitară, concentrează cîteva romane. Episodul descriind exodul, ca spre un pămînt al tuturor făgăduințelor, în Dobrogea, și spulberarea tuturor iluziilor generate de această strămutare, constituie în sine materialul unui excelent roman. Eșecul vendetei lui Ion Mohreanu e un alt roman, nu mai puțin dramatic. Arestarea lui samavolnică, detențiunea în lagăr, asasinarea lui, oferă materia pentru un al treilea roman. Dominîndu-și plăcerea de a nara pe-ndelete și amănunțit, oprindu-se la esențial, sugerînd, asemeni poeților, mai mult decît comunică, Fănuș Neagu a realizat o carte densă în care planurile real și fantastic se interferează mereu și adesea se confundă. De aici caracterul ei ambiguu. De aici și nevoia și plăcerea noastră de a reveni asupra textului, nu numai pentru a ne desfăta cu muzica lui, ci și pentru a-i descifra mereu alte semnificații.

Eugen LUCA

Conștiința vinovăției și a inevitabilului

La al treilea roman al său, Nicolae Breban anunță, ia în posesiune și domină un destin literar dintre cele mai strălucite. „Animale bolnave" este romanul unei epoci, în măsura în care se sustrage controlului riguros al clipei și împămîntenește rapid o tradiție, determinată halucinant de împerecheri întru totul neobișnuite : **analiza și faptul, dimensiunea abisală și epicul propriu-zis.**

Drumul pe care merge Breban este acela pe care însuși și l-a ales sau, mai bine zis, a avut conștiința superioară să înțeleagă că se află pe el : **refuzul capodoperei.** „Animale bolnave" se dovedește a fi mai mult decît o operă — romanul tinde să fie **destin.** Breban refuză capodopera pentru că structural el refuză opera. El nu construiește. El trăiește. În acest sens — dacă n-ar fi avut durată — Breban ar fi trebuit să fie poet. Căci prozatorul e operă, iar poetul e destin. În latura sa imediat vizibilă, Breban așează o operă. Dincolo, unde cuvîntul nu e reversibil, iar **gestul** individului este mai mult decît **chiar** individul, Breban contrariază substanța unui destin.

Iată — acest roman, în aparență, polițist — „Animale bolnave". De ce — în aparență ? Pentru că respectînd toate regulile genului, Breban își permite trufia să n-o respecte pe prima : aceea a misterului acțiunii. El nu respectă această regulă, pentru că introduce o alta, cu mult mai cumplită — **legea inevitabilului.** Înspăimîntător în „Animale bolnave" este nu faptul, ci senzația că nu poate fi evitat. Senzația că este unic. Senzația că **organic** se întîmplă și crima, că **organic** decurge și bănuiala.

Personajele lui Nicolae Breban își conțin moartea. Într-atît de dur este fiecare pas pe care-l fac, încît niciuna dintre victime nu este o victimă, ci — în fapt — un sinucigaș. Victima merge spre călău, provocîndu-l. Călăul devine o unealtă a victimei. Și asta se petrece pentru că, moment de moment, călăul e inferior victimei. Este — aci — și o recompensă. Este — aci — și o vrajă. Acel adolescent, Dan, nu este omorît. El se sinucide, folosindu-se de o unealtă care îi e inferioară, măcar prin lipsa de libertate în fața unei cărți cu dogme. Ca să nu vorbim de Krinitzki care este inventatorul criminalului. Krinitzki își domină călăul, și după moarte. Dar tot ce se întîmplă este inevitabil.

Marcate dintru început, pătrunse de o tensiune din afara lor, o tensiune cu un singur pol văzut (Krinitzki), absorbite de viitorul lor tragic, personajele lui Nicolae Breban trăiesc straniul moment al hipnozei absolute. În fond, nu există motive întemeiate pentru crimă. Nu există fapte într-atît de grave încît să justifice moartea nici unui personaj. Există însă în legea altei firi toate justificările și toate motivele. E firea unui nou și mare prozator român. Nicolae Breban, deținătorul misterelor prozei sale, cel care a pus în rezonanță o lume a lui, ce ni se pare strîmtă, ori ni se pare largă, dar care există, măreață, adeseori respingătoare în vitalitatea ei extremă.

Conștiința inevitabilului este cîștigul cel mai mare pe care-l oferă literturii contemporane Nicolae Breban. Nu faptele ne interesează, nici măcar felul cum vorbește autorul despre ele nu ne interesează, ci convingerea finală că nu se putea altfel. Ori asta este destin.

O lamentabilă cedare, în fața acestei proze, te cuprinde. Și renești în cu totul altă parte, căci romanul acesta e compact și orgolios, apăsător și clasic.

Totul se petrece, în linii mari, în sensul în care gîndeai. Numai că, prin intensitate și prin tragism, faptele devin ele însele amănunte ale unei existențe superioare : **inevitabilul.**

Ceea ce face Paul, povestind întîmplările și modificîndu-le, este gestul inițial sortit eșecului, de a amortiza miezul inflamat, tensionat și anormal. Ceea ce face Paul este **perspectiva operei** dacă o comparăm cu **destinul.** Trista tentativă a lui Paul de a modifica realitatea nu este decît dovada cea mai clară că — dincolo de propriile sale personaje — se află autorul care gîndește opera ca pe o anexă a destinului, ca pe o revelație a lui.

Și acum — părerea mea despre criminali. Criminalul este deci Donesie. Acesta se dovedește a fi criminalul. Donesie. Dar, în aceeași măsură, criminal este și Paul, pe care autorul însuși pare a-l recunoaște vinovat, dar nu poate dovedi vinovăția lui.

De altfel, ar fi și nefiresc ca un personaj care schimbă permanent, în ceea ce spune, cursul adevărat al lucrurilor, să nu modifice și cursul destinului său. Nu avem deloc siguranța (Paul nu poate constitui o mărturie !) că Paul **a văzut** omorîrea lui Krinitzki. E la fel de posibil ca Paul să-l fi omorît pe Krinitzki și nici el însuși să nu-și mai dea seama. Dar vinovat este și Krinitzki care stîrnește instinctele unui om inferior, știind ce fel de om este acesta.

Vinovat este și Gașpar. Vinovată este și Irina. Vinovat este și Gîrda. Un subtil mod de a implica în crimă toate personajele mă face să afirm că „Animale bolnave" este o carte a marii vinovății, a vinovăției generale. O carte în care toate personajele sînt vinovate. Și autorul însuși se simte vinovat.

Nu crima te sperie, în „Animale bolnave", ci neputința veșnică de a ști cine a comis cu adevărat crima. Cine e vinovat ?

Situat sub zodia vinovăției și a inevitabilului, dostoievskian prin tensiune și prin implicarea întregii suflări, la vibrația accidentelor individuale, construit riguros în temelii, furtunos la vîrfuri, clasic la bază și modern în explorările psihologice, ardelenesc în formă (greoi, prea puțin mustos) și reprezentativ în esență, romanul „Animale bolnave" al lui Nicolae Breban se arată a fi unul dintre cele mai bune romane românești.

Adrian PĂUNESCU

EUGEN POPA — PENAJ

ARHIVA ARGHEZI

LUCHIAN ȘI ARGHEZI

Se știe cît era de prieten Arghezi cu pictorul Luchian : prieten de sensibilitate, prieten de artă, prieten de idei... O prietenie iscată din nuanțele pure ale culorii și din tonurile catifelate ale poeziei. O prietenie de oameni sinceri și devotați unul gîndurilor și credințelor artistice ale celuilalt !

Arghezi despre Luchian a povestit de mai multe ori în scris, fapte și crîmpeie din existența lui de zbucium între viață, moarte și pictură. Răsfoirea paginilor din trecut sînt edificatoare. Ne-am permite să reținem însă un fragment din tableta „Vioara și paleta" unde Arghezi zugrăvește fresca unui moment unic :... „într-o seară, într-o înnoptare totală a camerii și a străzii, ușa camerii lui Ștefan Luchian, imobilizat în întuneric ca un dolmen, se deschide. Ușa lui era în permanență liberă, ca să poată să fie vizitat oricînd și de către orișicine. Intrase un străin, care nu mai fusese în camera pictorului niciodată... Își scoase pelerina, aruncînd-o în întuneric. Sub pelerină adusese o cutie : se auzeau bîjbîite, catarămile. Era o vioară, căci vioara începu să cînte. Ce a cîntat, cum a cîntat, Luchian, care plîngea povestind basmul unei seri de jumătate agonie, nu a putut să spuie. Străinul i-a cîntat un cînt întreg, numai pentru urechea lui aproape astupată cu lut. El trebuie să fi cîntat toată mierea, toate parfumele suave, și toată lumina depărtată a stelei cea mai din fundul Căii robilor, tot ce putea să fie mai transcendent, mai subtil și mai cu neputință de rostit într-alt limbaj decît al muzicii, pe vioara lui. Și după ce a isprăvit străinul, care nu putea vorbi, și după ce l-a ascultat și pictorul, fără să fie în stare să scoată un cuvînt, să-l întrebe unde vine, de jos ori de sus, trimis de o inexplicabilă vocație, străinul și-a luat boarfele și vioara în brațe, și ieșind, a spus cine era el, cu un glas oftat din rărunchi : George Enescu...".

În Mărțișor exista pînă pe după război o ladă în care Arghezi adunase o parte din corespondența lui de tinerețe, note de viață, desene și fotografii. Într-o zi lada a fost pusă pe foc, arzînd pînă la scrum mai mult de o jumătate de secol de mărturii contemporane imposibil de refăcut. Mi-aduc aminte că el a izbucnit în lacrimi în fața mormanului de cenușe... Au mai putut fi salvate, prin neglijența celui care a iscat acest dezastru, o foarte mică parte de hîrtii. Printre acestea am descoperit o fotografie a lui Luchian, despre care Arghezi își aducea aminte că reprezenta persoana pictorului cam de prin jurul anului 1896. În orice caz o avea de la el... Mai mult dintr-o curiozitate tehnică și dintr-un joc naiv cu aparatul de fotografiat, am încercat o reproducere a originalului care s-a pierdut pe undeva, mai apoi, și el... Nu știu dacă această fotografie poate fi considerată inedită, dar că este acum un document al Arhivei Arghezi e neîndoios. Publicarea ei la împlinirea unui veac de la nașterea pictorului Luchian își are măcar originalitatea și semnificația mărturisirii unei adînci prietenii.

Baruțu T. ARGHEZI

TUDOR OCTAVIAN — debuturi

„Povestiri diferite"

Onest, titlul Povestiri diferite *avertizează asupra lipsei de unitate a volumului. Ingeale, povestirile trădează perioade diferite de formare a autorului și de aici și suspensul, neintenționat de autor, la lectură.*

Eroul povestirilor se află de cele mai multe ori pradă unei obsesii de care nu va scăpa decît prin distrugerea completă a imaginii operație căreia i se dedică conștient în Izabel, moartă, *i se supune ca într-o transă în* Praful și pulberea *— imperativul rămîne obscur și magic — sau se camuflează într-o răzbunare, urmărită cu îndărătnicie în* Mînia în sărbătoare. *Imaginile obsesive : Izabel, femeia frumoasă cu parfum otrăvitor, care pleacă în America, clădirea școlii, prin perfecta integrare a arhitecturii în cadru asociată cu chipul profesorului bătrîn, casa părintească, conduc la planul subiectivității în care se derulează de fapt trama, de aici incoerența temporală și amestectul de planuri.*

Mobilul pare să fie catarsisul. Personajul se afundă conștient în labirintul care devine din ce în ce mai complicat, mai obsedant și insuportabil — autorul stăpînește tehnica gradației — și sfîrșitul apare implacabil, dictat și determinat, aducînd cu el liniștea și purificarea, și tocmai de aceea consumat integral, cu îndîrjire.

Absurdul în care alunecă toate povestirile este abil insinuat în planul firescului, care rămîne solid constituit pe o coordonată de simplitate și duritate, ce nu exclude de multe ori cruzimea.

Tonul sec, deconcertant prin simplitate, și sinceritate, pare să fie un refuz al mistificării și al disimulării, de care autorul nu e de tot salvat. În povestirile la persoana întîi, eroul se descrie cu incisiv spirit critic și dominanta de autoironie, conferită de fenomenul de distanțiere se transmite și celorlalte povestiri. Dar distanțarea își revendică drepturile ei și se infiltrează o ascunsă conștiință a valorii care oricum va ieși la iveală (poate virtualitatea oferită de carnețelul de observații al tînărului din „Înainte și înapoi" sau consecvența și conștiinciozitatea la masa de scris a eroului din „O poveste de dragoste") și care poate fi a eroului — autor. Este și sentimentul care subminează scepticismul aceloraşi povestiri.

Tonul confesional, dur, îl obligă pe autor la fraze scurte, enunțuri corecte cu care debutează majoritatea povestirilor : un expozeu clar al datelor problemei, declanșatoare, un fel de temă care anunță și impune variațiunile. „Am șaptesprezece ani. Lucrez ca ajutor de magazioner la subsolul unei instituții oarecare într-o despărțitură avînd după un paravan, în dreapta, camera femeilor de serviciu, în față atelierul de lăcătușerie și în stînga cușca ceva mai curată și cu ieșire separată a administratorului. O mulțime de întrebări — dacă am să mai cresc cu cîțiva centimentri sau în legătură cu poziția mea socială de ajutor de magazioner — încep să mă frămînte din clipa în care mă îndrăgostesc de Izabel. O iubesc ca un nebun pe Izabel" (Izabel, moartă) ; *Ceea ce urmează e de fapt o desfășurare a datelor inițiale, o dezvoltare a lor, dusă pînă la ultimele consecințe, gestul disperat al finalului apărînd ca logicul deznodămînt. Reductibile doar în ultimă analiză la această schemă povestirile nu au însă nimic artificial sau contrafăcut. Propoziția simplă „Constantin are o trompetă" dezvoltată în fraze succesive, din ce în ce mai complicate, prezidează povestirea de un umor irezistibil, într-o factură foarte modernă* (Analiza gramaticală). *Aici schema constituirii povestirii — a înfiripării ei sub ochii noștri — este voit denunțată și vizează o anume dorință de demistificare, ușor reperabilă în mai toate povestirile. Ideea, în latura cea mai*

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

la Adunarea generală a compozitorilor și muzicologilor

(Urmare din pagina 1)

tele de seamă ale istoriei țării lor. Cîntecul i-a însuflețit odinioară pe înaintașii noștri în lupta pentru eliberarea națională și socială, pentru înfăptuirea unirii, crearea statului național unitar și cucerirea independenței, în lupta revoluționară împotriva exploatării și împilării. În anii de după eliberare, în marile bătălii duse pentru victoria revoluției socialiste și transformarea revoluționară a societății, cîntecul a sporit marele elan patriotic al maselor, a răscolit conștiințe, chemînd tot ceea ce avea mai bun națiunea noastră la realizarea programului partidului comunist, la munca pentru refacerea și înflorirea socialistă a țării.

Poporul nostru prețuiește tot ceea ce s-a făurit bun în trecut în această sferă de creație, ca în toate domeniile de activitate de altfel, — și, aducînd un omagiu înaintașilor, ne îndeplinim o sacră îndatorire atît față de ei, cît și față de poporul nostru. În același timp considerăm că aceasta reprezintă un apel adresat oamenilor de artă de astăzi de a urma exemplul înaintașilor, servind cu abnegație poporul, cauza construcției socialiste **(aplauze puternice, îndelungi).** Alături de toți cei ce muncesc, creatorii de muzică și-au înscris numele în marea cronică revoluționară a României moderne, în grandioasa operă de construcție socială desfășurată de poporul român.

A continua această nobilă tradiție militantă a muzicii noastre, în condițiile epocii desăvîrșirii socialismului — ce întrece în măreție și strălucire toate epocile anterioare din istoria poporului român — este o înaltă îndatorire de cinste pentru toți compozitorii din România. Creînd opere artistice impregnate de suflul dinamic, revoluționar al socialismului, în care să răsune cu putere ecoul aspirațiilor de azi ale poporului, compozitorii noștri îmbogățesc nu numai tezaurul culturii noastre naționale, ci și patrimoniul artei universale. Ceea ce conferă prestigiu și autoritate muzicii noastre în ochii celorlalte națiuni, ceea ce face să-i sporească valoarea pe plan internațional este nu imitarea sau copierea unor curente sau școli „la modă" în străinătate, ci exprimarea fidelă a personalității psihice și morale a poporului nostru, a caracteristicilor sale sufletești, a țelurilor supreme cărora își consacră elanul și forțele creatoare.

Diversitatea în creația muzicală, ca în toate artele, este necesară, dar aceasta se impune nu numai pe plan național. Ar fi, cred, destul de greu pentru iubitorii de artă ca să asculte una și aceeași muzică — indiferent dacă este compusă în România, în Franța, în Uniunea Sovietică sau în Italia ; așa ar fi dacă s-ar încuraja tendințele — care, e drept, nu caracterizează muzica noastră — ale unor compozitori de a imita lucrări muzicale din alte țări. Este limpede că prin aceasta cei în cauză nu fac un serviciu nici muzicii românești și nici muzicii universale **(aplauze îndelungate).** Dacă sîntem partizanii diversității de stiluri în creația muzicală pe plan național, cu atît mai mult trebuie să fim partizanii diversității pe plan internațional **(vii aplauze).** Nu înțeleg prin aceasta că muzicienii noștri trebuie să se izoleze, să ignoreze muzica ce se creează în alte țări. Dimpotrivă, valorile muzicale intrate în circulația internațională trebuie să fie făcute cunoscute nu numai compozitorilor, ci și publicului larg din țara noastră. Dar, în același timp, consider că datoria creatorilor noștri este ca, la rîndul lor, oglindind specificul nostru național să facă cunoscută lumii muzica, arta, puterea de creație a poporului român **(aplauze puternice îndelungi).** Numai astfel muzica națiunii noastre se afirmă în mod distinct în concertul civilizației mondiale, aduce o contribuție specifică, originală, la avuția spirituală a umanității.

În acest context capătă un bogat conținut și colaborarea compozitorilor noștri cu creatorii de muzică din celelalte țări, contactele internaționale pe plan artistic. Și — pentru că am fost informat că în Adunarea Generală s-au ridicat și probleme privind îmbunătățirea în continuare a contactelor internaționale, precum și studiile în străinătate — țin să subliniez că apreciez ca îndreptățite aceste deziderate. Desigur, această chestiune nu trebuie absolutizată. Este necesar să dezvoltăm contactele artistice cu celelalte popoare, este necesar ca muzicienii noștri să studieze și să învețe din tot ceea ce există mai bun în alte țări ; să nu se uite însă nici un moment că ei vor fi mari compozitori numai în măsura în care vor fi legați de pămîntul unde s-au născut și au crescut **(aplauze îndelungate, puternice).**

Obișnuiesc uneori să mă duc la vînătoare și să ascult, așteptînd vînatul, păsările care umplu pădurea cu trilurile lor. Știți bine, se întîmplă uneori să se rătăcească prin pădurile noastre și păsări ce nu sînt de pe aceste meleaguri. E lesne de observat că ele nu cîntă cu aceeași voioșie, cu aceeași originalitate ca acelea care s-au născut și au învățat să zboare aici. Aceasta e valabil și pentru compozitori **(vii aplauze).** Referindu-mă la compozitori, am în vedere nu rătăcirea teritorială, ci o anumită rătăcire filozofică sau spirituală care îi poate împiedica să fie înțeleși de conaționalii lor **(aplauze puternice).** Partidul și guvernul nostru consideră că, participînd tot mai activ la viața culturală a lumii contemporane ,cunoscînd și însușindu-și cuceririle noi ale artei universale, oamenii de artă din România au datoria să afirme cu pasiune valorile spirituale ale poporului român, să facă cunoscut tuturor geniul său artistic. Prin aceasta, ei îndeplinesc atît o nobilă misiune patriotică, cît și o însemnată misiune internațională **(aplauze puternice, îndelungi).**

Făurind asemenea opere compozitorii noștri se achită și de o înaltă sarcină socială, fac din talentul lor un mijloc de perfecționare morală și de educație estetică a omului, un factor de mobilizare a energiilor maselor în slujba progresului societății. În legătură cu aceasta, pe bună dreptate, în Adunarea generală o serie de compozitori au subliniat necesitatea de a se crea o muzică care să vibreze adînc în conștiința maselor largi — înțelegerea și asimilarea de către oameni fiind suprema rațiune de a exista a oricărei arte. Dezvoltarea instrucției publice, ridicarea nivelului cultural al poporului în anii socialismului pun în fața compozitorilor noștri, ca de altfel în fața tuturor creatorilor de artă, exigențe sporite pentru realizarea unor lucrări de înaltă ținută artistică, bogate în conținut și în același timp larg accesibile publicului nostru nou.

Chemînd creatorii de frumos să se cufunde adînc în clocotul vieții poporului pentru a făuri lucrări viguroase, emoționante, care să sintetizeze mesajul umanist al acestei epoci, partidul nostru încurajează și stimulează totodată eforturile artiștilor pentru perfecționarea continuă a măiestriei, pentru inovarea mijloacelor de expresie, pentru lărgirea continuă a paletei de stiluri și maniere de creație, îmbogățirea și diversificarea artei noastre socialiste. Aceste deziderate sînt pe deplin valabile și în domeniul muzicii.

Viața culturală tot mai intensă din țara noastră reclamă un repertoriu muzical multilateral, în care să-și găsească locul cuvenit toate genurile. Acordîndu-se prețuirea cuvenită muzicii simfonice, muzicii de cameră, operei și operetei, stimulînd eforturile pentru dezvoltarea continuă a acestor genuri, nu trebuie să se ignore nici alte genuri muzicale care se bucură de audiență în rîndul publicului larg. Mă gîndesc în primul rînd la muzica de masă, la cîntecul revoluționar, patriotic, care exercită o puternică înrîurire asupra conștiinței politice și cetățenești a oamenilor muncii, care contribuie la cultivarea dragostei de patrie, a devotamentului pentru cauza construcției socialismului și comunismului. O valoare deosebită are muzica de acest gen în educația tineretului și a copiilor în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar, în viața pionierească, în munca Uniunii Tineretului Comunist, precum și în cadrul bogatei și amplei activități artistice de amatori, care se desfășoară pe întreg cuprinsul țării. Tocmai de aceea considerăm necesar ca muzica corală, de fanfară, marșurile să intre în mod permanent în preocupările celor mai de seamă compozitori ai noștri. În același timp este locul să arătăm că o răspundere deosebită în educația muzicală a tinerei generații, în crearea pasiunii tinerilor pentru cîntec, are școala. Dacă gravele lacune existente în anii trecuți în această direcție în programul de învățămînt s-au înlăturat în parte, continuă să rămînă încă actuală nevoia de a înfrînge pasivitatea unor cadre didactice, și, din păcate, și a unor organizații ale Uniunii Tineretului Comunist, față de activitatea muzicală a tineretului, față de dorința sa de a-și manifesta prin cîntec elanul, optimismul, dragostea de viață.

Pe bună dreptate, în cadrul Adunării generale, unii vorbitori au subliniat necesitatea de a se depune eforturi mai susținute pentru ridicarea calității muzicii ușoare — unul din genurile de cea mai largă circulație în public și, în mod deosebit, în masa tineretului. Desigur, o caracteristică a muzicii ușoare este aceea de factor de divertisment, dar aceasta nu implică lipsa calităților educative ale acestei muzici, a capacității ei de a transmite idei și sentimente profunde. Din păcate, trebuie să spunem că, în ultimul timp, în acest domeniu se manifestă neajunsuri serioase : este poate sectorul muzical unde se observă cel mai pregnant tendința spre imitație. Îndepărtarea de specificul nostru artistic național. Publicul larg solicită cîntece de muzică ușoară melodioase, scrise pe versuri inspirate, care să spună cît de cît ceva, să dea expresie vieții marii bogății de sentimente, gînduri și preocupări ale omului societății socialiste, să răspundă obligațiilor fundamentale ale artei de a cultiva gustul ales, de a exercita o înrîurire binefăcătoare asupra sensibilității și conștiinței umane. Sîntem convinși că compozitorii noștri vor ști să răspundă cu cinste acestei îndatoriri, așteptărilor milioanelor de iubitori de muzică din țara noastră.

În legătură cu aceasta aș dori să mă refer la faptul că și în domeniul muzicii, ca și în alte domenii ale artei, se poate spune că poziția filozofică a artistului este aceea care determină pînă la urmă și caracterul creației sale. Consider că, pe bună dreptate, în cadrul dezbaterilor s-au ridicat și o serie de probleme privind îmbunătățirea activității ideologice, subliniindu-se necesitatea ca toți creatorii de muzică să acorde atenție, paralel cu munca artistică, problemelor vieții sociale, participării active la întreaga muncă de transformare revoluționară a societății. Artiștii orînduirii noastre socialiste trebuie să fie partizani activi ai ideologiei materialist-dialectice în lupta împotriva oricăror concepții idealiste, retrograde ; numai așa, în operele lor va putea palpita cu putere pulsul vieții, se vor oglindi convingător năzuințele fundamentale ale poporului nostru **(aplauze puternice, îndelungi).**

Partidul și guvernul acordă, după cum știți, o atenție deosebită creării condițiilor pentru participarea tot mai activă a tuturor cetățenilor patriei la edificarea socialismului în România, la întreaga activitate de elaborare și înfăptuire a politicii noastre interne și internaționale, considerînd că astfel se asigură ca măsurile adoptate de partid și guvern să corespundă cît mai bine dorințelor, intereselor și năzuințelor întregului nostru popor. În aceasta se exprimă, de altfel, superioritatea orînduirii socialiste, democrația noastră socialistă în plină dezvoltare ; prin aceasta se creează condiții de manifestare liberă a omului în toate sferele de activitate socială. Desigur, pentru a făuri opere de valoare, orice om trebuie să poată învăța, să se poată instrui, să poată gîndi, să dispună de o largă libertate de activitate și creație. Știu că aici s-a vorbit în mod just despre aceasta. Libertatea creatorului este strîns legată de libertatea socială, de libertatea generală a poporului, de democrația socialistă. Această libertate nu este ruptă și nu poate fi ruptă de dezvoltarea societății noastre : creația, libertatea de creație se înscriu în climatul nou în care trăiește și muncește întregul popor. Integrîndu-se strîns în realitatea socială generală, libertatea artistică de creație va corespunde intereselor mersului nostru înainte, va contribui la dezvoltarea multilaterală a societății noastre socialiste **(vii aplauze).**

Așa cum s-a arătat și în dezbateri, în muzică, ca în toate artele, un rol esențial în orientarea filozofică și artistică a creației, în imprimarea unui exigent spirit de discernămînt în selecția valorilor, precum și în dezvoltarea educației muzicale a maselor îl au criticii, muzicologii, publicațiile de artă. Critica muzicală trebuie să aducă o contribuție esențială la cristalizarea cît mai originală a școlii muzicale românești contemporane, la promovarea unui larg schimb de opinii, care să contribuie la afirmarea celor mai înaintate poziții în creația muzicală, la îmbogățirea continuă a conținutului și la ridicarea nivelului ei artistic. În același timp, o importanță deosebită în viața artistică are ridicarea nivelului muncii de difuzare a producțiilor muzicale în rîndul publicului : filarmonicile, teatrele lirice, formațiile orchestrale de toate genurile și, în mod deosebit, Radioul și Televiziunea au datoria să-și sporească exigența față de valoarea lucrărilor pe care le popularizează. Aceste instituții au datoria de a ține seama de public, de a respecta publicul difuzînd opere care să corespundă cerințelor acestuia, obligațiilor încredințate de partidul, guvernul, poporul nostru **(aplauze).** Cred că tovarășii de la Radio și Televiziune înțeleg că aceasta este o critică, deoarece ei nu întotdeauna procedează astfel.

Așa cum s-a subliniat în mod judicios în cadrul adunării, înflorirea continuă a creației muzicale din țara noastră depinde, în bună măsură, de calitatea și amploarea activității pe care o desfășoară Uniunea Compozitorilor. Nu doresc, firește, să mă amestec în treburile interne ale Uniunii Compozitorilor, de aceea nu am să spun nimic despre activitatea ei. Doresc, totuși, ca, în primul rînd, să felicit călduros și să urez succes în muncă noului comitet al Uniunii Compozitorilor, ales de Adunarea generală, precum și președintelui Uniunii, tovarășului Ion Dumitrescu **(aplauze puternice).** Noul comitet va înțelege, desigur, că, nereferindu-mă la unele aspecte ale activității din trecut, nu înseamnă că nu au existat lipsuri în munca vechiului comitet ; cred că se va ține seama de ceea ce dumneavoastră ați spus aici, și, că noul comitet va lucra ceva mai bine, inclusiv președintele Uniunii **(vii aplauze).** Pe bună dreptate s-a spus în adunare că una din îndatoririle principale ale Uniunii este aceea de a stimula în rîndul compozitorilor, cu și mai multă perseverență și vigoare, spiritul dezbaterilor artistice principiale, de a milita pentru o creație muzicală inspirată din realitățile țării noastre, străbătută de spirit militant, pătrunsă de patosul umanismului socialist, consacrată cauzei mărețe pentru care muncește și luptă întregul nostru popor. Ca organizație obștească, integrată în Frontul Unității Socialiste, Uniunii Compozitorilor îi revine totodată sarcina de a organiza participarea tot mai intensă a compozitorilor și muzicologilor la viața social-politică a țării, la activitatea generală de construcție a societății socialiste.

Aș dori să mă refer, în cîteva cuvinte, la misiunea ce revine comuniștilor, membri ai Uniunii Compozitorilor — și anume aceea de a milita permanent pentru înfăptuirea, în arta muzicală, a principiilor politicii partidului nostru pentru ca în întreaga viață cultural-artistică, muzicală să triumfe principiile materialismului dialectic, ale marxism-leninismului. Această concepție înaintată trebuie să constituie un fir roșu al întregii lor activități, și, aș vrea să subliniez, atît a lor cît și a tuturor membrilor Uniunii Compozitorilor, fie că sînt sau nu sînt membri ai partidului nostru **(aplauze puternice).**

Muzica are minunata capacitate de a se face înțeleasă pe toate meridianele : ea are limba ei proprie, internațională, care nu cunoaște granițe și care tocmai de aceea înlesnește comunicarea directă și apropierea între oameni și popoare. Muzica trebuie să fie un mesager al dorinței popoarelor de a trăi în pace și bună înțelegere, de a pune geniul uman în slujba construcției, a progresului și bunăstării maselor și nu a războiului și distrugerii. Muzica trebuie să fie un apel patetic la rațiune, la luciditate la răspundere față de soarta omenirii, ea trebuie să condamne forțele obscurantiste, reacționare, care ațîță vrajba între popoare, care încalcă drepturile suverane ale națiunilor, împing la înarmare, la război rece, la încordare și conflicte. Muzicii românești îi revine înalta menire de a purta în lume solia idealurilor de muncă și creație pașnică ale poporului nostru, de a face cunoscute aspirațiile sale spre progres și civilizație. Compozitorii noștri sînt chemați să dea glas sentimentelor internaționaliste, de solidaritate ale poporului român cu toate popoarele care luptă pentru eliberare națională și socială, împotriva asupririi și războiului, dorinței sale arzătoare de pace și colaborare internațională **(vii aplauze).**

După cum vă este cunoscut, România socialistă este unul din detașamentele active ale marelui front mondial antiimperialist : ea luptă în primele rînduri ale forțelor înaintate ale lumii contemporane pentru triumful socialismului, pentru victoria idealurilor de libertate și progres social, de democrație și pace **(vii aplauze).**

Partidul și guvernul țării noastre acționează neobosit pentru dezvoltarea prieteniei și colaborării frățești cu toate țările socialiste, pentru întărirea unității sistemului socialist mondial, a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a tuturor forțelor progresiste din lumea contemporană, împotriva imperialismului, pentru preîntîmpinarea unui nou război mondial. Pătrunsă de o înaltă răspundere pentru soarta păcii internaționale, România își dedică eforturile promovării principiilor coexistenței pașnice între țări cu orînduiri sociale diferite, zădărnicirii încercărilor de a se reedita epoca războiului rece, de a se împinge din nou omenirea în cursa dezastruoasă a înarmărilor, militează neabătut pentru instaurarea unui climat de destindere și colaborare între popoare, pentru salvgardarea securității omenirii ; și în viitor vom face totul pentru a ne aduce contribuția la cauza progresului și păcii în lume (vii și **puternice aplauze).**

Stimați tovarăși,

În încheiere, doresc să exprim încă o dată convingerea profundă a conducerii partidului și statului că dezbaterile care au avut loc în cadrul acestei fructuoase Adunări generale vor constitui un puternic stimulent în evoluția ascendentă a artei noastre muzicale. Sîntem convinși că slujitorii muzicii din țara noastră, care numără în rîndurile lor talente remarcabile din toate generațiile — maeștri venerabili și tineri ce pășesc cu entuziasm pe drumul afirmării — vor dărui eroicului nostru popor tot mai multe lucrări care să-i cînte faptele glorioase, să-l înaripeze în grandioasa operă socială pe care o întreprindem pe pămîntul României, pentru victoria socialismului și comunismului **(aplauze puternice).**

Vă urez tuturor succese tot mai mari, în activitatea dv., sănătate și multă fericire ! **(vii și puternice aplauze ; asistența, în picioare, ovaționează îndelung).**

debuturi

ȘTEFAN STOIAN

„Pe malul fluviului, departe..."

Deși apărută în '68, cartea de debut a lui Ștefan Stoian se înscrie viabil în canoanele colecției Luceafărul.

Primul răspuns la întrebarea „despre ce vorbește această carte", ar fi că tratează despre o lume a periferiei. Pe malul fluviului departe... *este cartea vieții mizere a unui cartier din care nu lipsesc aspirațiile frumoase și nici înțelepciunea. Un* Maidan cu dragoste, *fără necurățenii și excese erotice, descris intelectual și cu alte rigori artistice. Cîțiva oameni striviți ai periferiei aflăm în narațiunea* În așteptarea zăpezilor, *prilej de a se arăta discret puritatea lor sufletească, voința de a trăi frumos și liber.*

Caracteristică ni se pare Pe malul fluviului departe... *cea mai bună bucată a volumului, excelent scrisă, saturată de aceeași atmosferă nostalgică a unei lumi resemnate, lume de cartier bucureștean neînstare a-și depăși condițiile. O narațiune cu un cartier obișnuit, în care camerele au aceeași mobilă, cu aspirații interzise, cu femei care dezamăgesc, cu refugiul în stări sufletești salvatoare. Noutatea stă în felul cum autorul racordează această predilecție pentru nostalgie, libertate și stări infantile, pe care le-am mai găsit și în alte volume de debut, cu imaginea cartierului — „sediu din care se scapă greu". O literatură fără revolte, fără acțiune, în care timpul e absorbant și atotputernic și în care oamenii nu fac altceva decît să se lase pradă lui.*

Nu trebuie să mai adăugăm că aceste povestiri au o accentuată tentă lirică. Ștefan Stoian nu vrea să se deosebească de seria de prozatori pe care o reprezintă cu întîrziere. Eroii săi nu fac altceva decît proaspeții lor înaintași, adică să privească, să se plimbe pe străzi, să bea, să melancolizeze și apoi din nou să privească, să viseze sau să se plimbe. Triști de bar. O lume mică, fără mari accidente, fără vocația și conștiința catastrofei, de timizi, de temători, de resemnați. În ultimă instanță, o lume ce poate irita prin pasivitate și repetiție. Lume de copii, pensionari, neveste obosite, militari în vacanță Lume cu nostalgia milei și a căldurii sufletești. Lume mărunță, fără mari țeluri și comportări programatice, în virtutea unui scop. În La revedere cu ambele mîini *un ofițer în călătorie suferă de neputința de a începe o discuție cu o femeie pe care vizibil o place. Jalnica lui poziție ne amintește lumea de funcționari neajutorați ai lui I. A. Bassarabescu. Eroii sînt de altfel, de aceeași factură suferind între altele de plictis. E o suferință comună multor presonaje, puse în circulație între coperțile* colecției „Luceafărul". *Specie de eroi literari care iubesc prea mult viața de fapt viața imediată, cea a aparențelor, ca să mai aibă curajul să moară tocmai pentru ceea ce iubesc. Ce păcat că acești autori, de talent, scriu de parcă n-ar fi citit decît Brătescu-Voinești și cîțiva autori americani, pe care reușesc să-i topească — miraculos — într-o retortă comună! Plictisul acestor eroi se datorește tocmai faptului că nu cunosc viața, că se mulțumesc să creadă că viața e ceea ce li s-a dat de către alții, dar asta este altceva și despre așa ceva nu este vorba în* Pe malul fluviului departe... *literatură bine scrisă a micii suferințe*

Acest curios proces de efeminizare a prozei masculine se dovedește persistent El s-a consolidat aproape și n-ar fi atît de supărător dacă n-ar produce rețete și ar proteja, implicit, o literatură de mîna a doua.

Revenind la Ștefan Stoian, a cărui carte ne provoacă aceste digresiuni, nu putem să-i facem nedreptatea de o judeca pînă la capăt în perimetrul în care se înscrie vizibil : acela al colegilor de debut și al colecției „Luceafărul". *Am mai spus că* Pe malul fluviului departe... *e scrisă cu meșteșug de bun profesionist, la fel și altele. Menționăm și* Pe marginea drumului, *pentru siguranța desfășurării și cîteva accente de violență, neașteptate. Că autorul are talent și știe să scrie, nu încape îndoială. Greul însă începe de abia de aici înainte. Volumul său nu e cu nimic inferior celui al lui Virgil Duda sau Vasile Spoială sau celui mai vechi al lui Iulian Neacșu. Dar ceea ce e neplăcut în aceste cazuri este că această* colecție „Luceafărul" *ne constringe la comparații doar în cadrul ei, falsificînd criteriile. Un debut nu se poate prețui numai în funcție de alte debuturi, deoarece astfel intră în joc un coeficient de indulgență mult prea însemnat. Regimul de comparație adevărat e cel al unei proze. Acest fals trebuie înlăturat odată cu colecția care îl susține.*

Pe Ștefan Stoian îl așteptăm cu o carte în afara acestei colecții care sperăm, nu se va resimți de trecerea autorului prin acest purgatoriu obligatoriu ce a început să devină nefericit.

V. VOICULESCU

texte inedite

„Vaca blestemată"

Întinsele domenii ale prinţului, cu uriaşii lor codrii, pînză neîntreruptă din tivul dealurilor şi pînă-n ponoarele munţilor, nu aveau pădurar mai harnic şi mai priceput ca Breb.

Aprig şi neadormit, el veghea cu străşnicie peste multele lui mii de supuşi, copacii, pe care-i cunoştea ins cu ins şi-i ocrotea cu milă, de la ultimul tînjitor de oftică, pînă la bradul podidit de muşiţa bărboasă a conifer elor.

Neam de neamul lor Brebii fuseseră pîndari de păduri şi, odinioară, vestiţi crescători de brebi.

Brebul de acum, deşi tînăr, se arăta vrednicul lor urmaş ; cîrmuia verdea-i împărăţie cu dragoste şi dreptate.

Acolo unde se ivea el, par-c'ar fi avut un legămînt, furii de lemne piereau şi încetau stricăciunile. Sălbăticiunile nu mai erau vămuite de puşti streine şi vînătorii de mîna stîngă intrau în pămînt.

Şi nu era om rău sau înfricoşat. Atît numai că, credea în tot ce făcea. În lucrul mîinelor lui îşi trecea puterile sufletului său vrednic.

Ştia de pildă nu numai pe soi, dar chiar pe număr vieţăţile mari şi mici din cuprinsul ce i se încredinţase. Atîţi urşi, atîţi lupi băştinaşi şi atîţi venetici ; cîte lupoaice fătătoare ; toată mişuna de mistreţi cu godacii lor. Pe fiecare încotro merge, unde se adapă, în ce colţ se adăposteşte... Cerbii îl adulmecau de departe şi ciutele îl pîndeau cu boturile întinse, cînd el, ca unor zei pădurateci, le aducea prinoase, iarna, la răstoace, poloage de fîn proaspăt şi le presăra vara cărările cu tainici bolovani de sare.

Dar vrednicia şi numele bun îşi au pe lume şi partea lor rea. Oriunde se ivea o greutate, se dovedea o pagubă, oriunde treburile se încurcau, îl trimeteau pe Breb, şi lucrurile trebuia să le îndrepte el. Breb încăleca şi pleca fără măcar să se uite la ce lăsa înapoi.

Aşa îl sîciiau de colo pînă colo, pe întinsul a patruzeci de mii de hectare de codrii cu douăzeci şi unul de sate ţîitoare de ele.

Năpristan îl luau de acasă, de la nevastă şi gospodărie şi-l surghiuneau cu săptămînile pe coclauri streini, unde cu judecata lui trebuia să împace iarăş pe oameni, cu firea, cu copacii şi cu fiarele şi să aşeze între ei liniştea şi înţelegerea.

Şi în timp ce el, departe îşi bătea capul cu răii şi neînţelegătorii, pe meleagurile lui se iveau nelegiuirile. La întoarcere găsea sadinele călcate, copaci abătuţi, vînatul speriat şi copcile limpezi împuţinate de păstrăvi.

Odată însă şi-a găsit tulburată chiar gospodăria, care era de frunte.

Breb îşi avea cantonul afară mult din sat, pe un tăpşan întins la poalele pădurii. Casa fusese clădită de administraţia moşiei, cu belşug de odăi. În curtea cu uluci cătrănite se înălţau grajduri încăpătoare pline de vite, coteţe cu păsări, hambare doldora, şuri, fîntînă sistematică şi şoseluţe pietruite pînă'n prag. De jur împrejur zece hectare de pămînt negru, moşie dată lui Breb, coborau lin pînă'n apa Neagrei.

Cum să nu pismuiască lumea atîta duium de avere ? Fără să judece că numai munca şi destoinicia lui Breb o strînsese.

Îl ajutase mult şi nevastă-sa Domnica. Dar acum a găsit-o la pat, unde o ţinea o lungă lăhuzie. Sluga fugise. De copii abia vedea fata cea mare, o copiliţă de opt ani. Un cal schiopase. Muriseră două oi. Finul se trecea necosit. Apele înecaseră grădiniţa cu zarzavat de pe malul Neagrei. Dar dintre multele pagube, cea care-l durea mai greu, era boala Dumanei, vaca de rasă nobilă, fala gospodăriei lui.

Pînă acum cîţiva ani Breb era sigur că din tot ce i-a dat Dumnezeu, nevasta îi este mai scumpă şi mai dragă pe lume. Acum cînd sita se mai învechise, dacă s-ar fi socotit bine în sufletul lui, nu se ştie de n-ar fi aflat că ţine mai mult la Dumana...

În adevăr, vita era nespus de frumoasă. De o pură frumuseţe animală. Un exemplar detot rar, cu capul ei mic, împodobit cu coarnele aduse ca la luna nouă, cu ochii ei mari, dulci, cu priviri mătăsoase, cu grumazul mîndru, cu şolduri largi şi trupul falnic, unduios la mers ca o navă elegantă, albă cu portocaliu, par-că ar fi fost zugrăvită de un meşter. Iar ugerul, visterie a laptelui, cu străvezeli trandafirii, se legăna umflat de bunătăţi ca o căldare de argint.

La întoarcere pădurarul găsise şi nevasta şi vaca, bolnave.

Nevasta ca nevasta, au s-o tămăduiască babele. Dar de vacă nu se mînglia deloc. Vita îşi schimbase firea. Se făcuse rea, neascultătoare, da cu piciorul, împungea copiii, nu mai suferea să fie mulsă. Şi mai ales nu mai da lapte, fără să fie timpul să înţarce. Îl ascundea. Ţinea laptele pitit în ea, nu-i da drumul. Îl păstra cu viclenii fisiologice, cum ştiu vitele să-l păstreze pentru viţei, pe care-i lăptează cu belşug, după ce stăpînului i-a dat la mulsoare numai o bardacă.

Dar Dumana pentru cine-şi mai păstra laptele ? Că nu mai avea viţel. Şi totuş în loc să dea ca altă dată vadra de lapte la mulsoare, acum cu mare chin se-ndura să lase în vas preţ de o strachină. Pădurarul se pricepea la vite. Dar vaca neastîmpărată, nu se lăsa pipăită. O cercetă despre mîncare : mînca tot aşa de bine ca şi înainte. N-o mai putea însă ţine cu nici un chip acasă, în curte. Toată ziua umbla prin pădure, hoinară. Cu greu o aduceau copiii seara. Dimineaţa făcea ce făcea şi fugea iar. Nu se ştie unde. Razna prin codrii. Se mirau toţi că n-au mîncat-o lupii. Poate numai fiindcă o cunoşteau şi ei că e a lui Breb !

— Să ştii bărbate că vaca noastră e vrăjită, şi-a dat cu părerea Domnica. I-au luat pismaşii mana laptelui. Trebuie să chemăm să-i desfacă farmecele. — Şi baba Safta i-a descîntat trei zile la rînd, a afumat-o cu fel de fel de peri, i-a pus în tărîţe buruieni închinate... Fără folos. Vaca s-a făcut şi mai îndărătnică.

Altă mătuşă se jura că vita în lipsa şi de dorul viţelului a prins drag de un şarpe laur care o suge, pe furiş, în pădure, că sînt acolo şerpi groşi ca putineiul, pe care uneori vacile îi ia de suflet şi-i alăptează, vrăjite de puterea magică a jigadinei.

Breb a dat din umeri şi s-a dus la popă, să vie să facă slestanie casei şi să citească moliftele pentru alungarea duhurilor.

Popa a botezat pe rînd cu aghiasmă odăile, a stropit curtea, a afumat cu tămîie coteţele... Cînd să binecuvînteze grajdul, Dumana nicăieri. Fugise, cu toată uşa închisă ! Ştia să ridice veriga cu cornul şi învăţase să deschidă singură poarta. A căutat-o zadarnic toată ziua. Seara s-a întors de bunăvoe, par-că mai ostenită, mai lîncedă şi mai nesupusă.

Breb a lăsat toate treburile baltă, şi-a încordat puterile isteţimii şi s-a aşezat la pîndă. A încuiat seara vita în grajdul ferecat cu lacăte şi a dat drumul cîinilor din lanţ. Noaptea vita prizonieră a stat liniştită. A doua zi însă a mugit toată vremea boncănind cu coarnele în uşă şi în pereţi şi nu s-a atins de mîncare, nici de apă, cu gîtul întins a fugă.

A doua noapte Breb a ţinut-o la fel, încuiată... Vaca a părut mai liniştită. Nu s-a mai auzit frămîntare în grajd.

Dimineaţa cîinii dormeau sătui... Stăpînul a descuiat plin de nădejde grajdul. Dumana lipsă. Pe unde putuse sa iasă ? Peretele din fund al grajdului ţinea loc de ulucă şi da afară, către pădure. Breb l-a cercat scîndură cu scîndură. I s-a părut că găseşte vre-o patru-cinci clătinate şi bătute proaspăt la loc S-a luminat deodată. Dar a tăcut. A luat în cercetare pajiştea din dosul curţii. Nu se cunoştea nici un soi de urmă. A rătăcit apoi prin pădure, pînă în fundurile ei. Zadarnic. Vaca pierise cu totul. Spre seară a găsit semne de copită într-o vîlcea cu apă. Atît.

Cînd s-a întors acasă tîrziu, vaca sosită pe altă parte, aştepta la poartă să i se deschidă. La mulsoare nu s-a îndurat să lapede din uger nici o lingură de lapte.

Breb cu gîndurile tăinuite, şi-a făcut toate socotelile. A lăsat înadins grajdul cu uşa deschisă, porţile larg desfăcute şi el a plecat cînd se lăsa noaptea, cu puşca în spate. A dat întîi să ia cu el un zăvoi. Dar s-a răsgîndit. Cîinele ar fi tulburat pădurea.

A pornit singur, către inima pădurii, unde a mers şi s-a înfundat ceasuri multe. Acolo s-a aşezat într-un pisc cu vedere panoramică peste tot codrul adîncit sub el din toate părţile, ca un imens găvan... Şi a aşteptat, alte ceasuri.

Tot timpul prea plecatul codru a cercat să-i ţie de urît.

Şi-a scos întîi toate plocadele şi velinţele de lumină şi le-a aninat de bălţi ori le-a asvîrlit peste poeni... Şi-a răscolit miresmele de miere sălbatecă, amestecate cu arome de smeură şi fragi... Zadarnic.

I-a trimes o căprioară care s-a apropiat îndrăsneaţă pînă i-a mirosit minteanul cu iz de trifoi atunci cosit şi stă gata să-i lingă mîinile cu gust de tărîţe şi sărate. Breb, ca o stană, nu s-a clintit.

Pe urmele ciutei a sosit un căţelandru inimos de lup, care l-a privit în ochi. Pădurarul n-a clintit şi fiara s-a depărtat umilită.

S-a isteţit apoi o vulpe care-l cunoştea de mult. I-a dat ocoale de cîteva ori, a schelălăit, dar nebăgată în seamă s-a dus şi ea cu coada tîrîş... Au rămas numai epurii săltîndu-şi urechile la lună să joace perechi-perechi, pînă tîrziu, ca o ceată de copii de casă, la curtea unui vodă.

Au trecut peste el, treaz, cele trei rînduri de zori, albi, galbeni şi trandafirii...

Către dimineaţă s-a ivit şi Dumana, cotind ca o arătare strecurată printre copaci.

Breb a ochit-o. Cu ochii arşi de nesomn a urmărit-o lacom încotro apucă şi s-a luat repede dar nesimţit ca o fiară pe urmele ei. I le-a pierdut la început. Vita şi le ascundea parcă, aşa cum se pricepea să-şi ascundă laptele. Apoi, le-a găsit şi iar le-a pierdut.

Pe la prînzul mare a căzut într-o încîlcitură de bunget pe care el, stăpînul locurilor, nu-l cunoştea şi nu-l mai călcase.

Breb n-a întors capul şi nu şi-a descreţit fruntea ; niciunul din solii pădurii nu i-a destăinuit ce se întîmplă cu Dumana.

Acolo i se păru că aude un zgomot, ca un muget înăbuşit. Breb începu să se apropie cu viclenii de fiară, cînd tîrîş, cînd în vîrful paşilor, ca o vulpe, nesimţită de pradă. Tot nu se zărea bine ce este. Mai mult se presimţeau cîteva pete albe şi o uşoară fluturare, o clătinare venită de dincolo de tufişuri. În sfîrşit cu migăleli şi isteţimi de sălbăteciune, omul dete în lături ultimii lăstari şi încremeni.

Dumana şedea şi aştepta înfrigurată, cu gîtul întins, cu ochii închişi duşi pe altă lume, cu trupul descoperit, ugerul doldora şi chemătoare, mugea lung, nostalgic.

Suerături din ce în ce mai apropiate îi răspundeau. Deşi tare de înger şi gata pentru orice primejdie, lui Breb îi îngheţă sîngele. Nu putea fi decît şuerăturile şarpelui gros cît putineiul, dedulcit la laptele Dumanei, şi se făcu moşoroi la pămînt.

Din tainiţele codrului ţîşni o făptură neaşteptată. Un demon al pădurilor. Era aproape gol, cu pielea neagră. Din chipul oacheş, ochii îi (albeau ?) mari, fascinanţi. Dinţii în gura lărgită a zîmbet îi sclipeau ca sidefui.

Breb îşi coborî repede privirile la picioarele arătării : nu aveau copite ca diavolii cu picioare de ţap ce se adăposteau odinioară prin scorburi.

Ridică iar ochii : nu purta nici coarne ca dracul cel de amiazăzi. Voinic şi tînăr, cu şale puternice, aducea la înfăţişare aidoma cu omul, cu un flăcău. Şi-a făcut pe furiş cruce. Arătarea nu s-a ascuns. Năluca se repezi la Dumana, o luă de gît, o îmbrăţişă lung, o sărută pe ochi, pe bot şi îi încolăci grumazul cu o mînă. Cu cealaltă îi întinse un smoc de ierburi pe care vita le luă cu lăcomie, şi îi anină de coarne o cunună împletită din flori. O mînglie apoi lung şi o scărpină sub gît, pe piept. Se lăsă şi el lins de vacă pe faţă şi pe păr... Apoi aplecîndu-se sub ea, tăbări lacom, întocmai ca un viţel şi începu să sugă cu ghiorţăituri, de-adreptul din ugerul trandafiriu...

Vaca îşi bolti uşor nava trupului, desfăcîndu-şi picioarele ca să-i înlesnească suptul şi întoarse capul mugind cu dragoste spre sugar. Acesta se oprea din cînd în cînd şi bătea cu fruntea ugerul, aşa cum fac viţeii nemulţumiţi. Apoi se pornea iar să sugă pe îndelete, cu opriri şi legumiri.

Vaca aluneca din ce în ce într-o visare adîncă, nelămurită. Şi totuş tresărea şi întorcea iar capul, nerăbdătoare.

Însfîrşit, sugarul se sătură de lapte, se ridică... Şi sub ochii holbaţi de groază ai pădurarului, se schimbă din fiu în ibovnic. Cu mîinile-i negre, începu nişte mîngîieri meşteşugite, lungi desmierdări întîrziate printre coapsele animalului, între pulpele cu piele subţire şi gîdilitoare, cu care aţîţa simţurile vitei. Vaca supusă, cu ochii leşinaţi, începu să-şi vălureze trupul, să-şi lăbărţeze flancurile, pline cu desfrînare, să mugească scurt şi să gîfîie, ca o hetairă, pălită de voluptăţi neîngăduite. Găliganul, ca un taur, aprins el însuş ca de-o scîrnavă luxură, urcat pe un buştean lîngă dobitocul eşit din fire, se pregătea, amant bestial, pentru fornicare...

Sguduitura din mintea lui Breb îi smuci deodată gîndurile către o amintire.

Mai văzuse undeva făptura asta neagră. Demonul îi mai eşise cîndva în cale...

Unde ? Cînd ? Deodată, răsuflarea i se opri. Era unul din ţiganii rudari cari veneau cu linguri şi vase de lemn în sat şi urcau la cantonul lui. Îl cunoştea după zîmbetul mieros, după mlădierea şi focul alb al ochilor.

Breb se ridică scurt în picioare. Puşca pusă la ochi, îşi şovăi o clipă ţinta, între ţigan şi Dumana.

Cînd tună, vaca se clătină şi căzu întîi cu capul în pămînt, unde stete aşa cîteva clipe cu coarnele înfipte în ţărînă. Apoi se prăvăli şi trupul, pe-o rînă, bătînd pripit de cîteva ori din oblîncuri. Şi acolo a rămas.

Cînd a doua ţeavă a puştii se descărcă mînioasă, nu se mai zărea printre trunchiurile ce primiră nevinovate, plumbii, decît umbrele unor salturi nebune, ce pieriră ca o vedenie.

Breb s-a întors tîrziu acasă. De întîmplarea cu vaca blestemată n-a pomenit niciodată nimic, nimănui.

Cugetări — Gînduri

...Mintea e fîntîna care obişnuieşte să se uite printre propriile ghizduri pentru a-şi cerceta adîncimea.

...Mintea e ciutura care stă deasupra fîntînii vieţii şi coboară numai pentru a se umple cu răcoarea învăţăturii.

...Chiar şi în cea mai murdară baltă, dacă zvîrli o piatră, valurile iau forma lunii pline.

...Pînă şi busola are nevoie de o stea să-i lumineze Nordul.

...Şi hoţul ca să fure se foloseşte de cel mai mare duşman al său : Lumina.

...Dacă ţi-ai îngropa bulbul inimii în pămînt, ce fel de flori ar răsări : Crini sau mătrăgună ?

...Rugăciunea este cheia de aur cu care ne putem întoarce sufletul în fiecare seară, ca pe un ornic obosit, ca din nou să-l potrivim cu ritmul veşniciei în care trebuie să meargă.

...Sînt oameni care au în adevăr talent... Dar îl folosesc ca pe o pînză de corabie, desfăşurîndu-l dincotro bate vîntul, atîrnat sus de stîlpii publici.

...Numai caracterul este puterea statornică, proprie sufletului, slobodă şi nesupusă capriciilor vînturilor, care duce o viaţă la liman, ca focul ascuns în inima corăbiilor cu vapori.

...Sufletul se produce din ce în ce mai mult şi se crează ca un produs nou al creaţiei, în această uzină uriaşe care este umanitatea. Viaţa toată trebuie să treacă prin stadiul de om, trebuie să se omenifice spre a se transforma în suflet universal.

...S-ar părea că viaţa nu se uită unde se sălăşluieşte.

De aceea poate că moartea, la rîndu-i, nu alege : din justiţie şi pentru echilibru.

...Unul din cele mai subtile farmece ale femeii este veşmîntul îngeresc sub care se ascunde.

...Dacă nu ar fi fost femei, lumea ar fi rămas fără religie. Ele, cele dîntîi au primit credinţa şi au lăţit-o ca pe un foc. Bărbaţii s-au aprins de la ele şi au crezut de dragul lor.

...Exegeză critică — *Exegeţii pozitivi, criticii istorici ai dumnezeeştii descoperiri, pentru măiestria textelor sfinte, cer Tatălui să se prezinte la persoana întîia, cu biletul de populaţie, împreună cu declaraţia înscrisă a tuturor membrilor familiei divine ; Fiului, actul de naştere şi certificatul autentic de deces şi înviere, iar Duhului, să se coboare pe birou lor, în chip de hulub împăiat. Cît despre cele două testamente, ambele sînt lovite de nulitate, nefiind transcrise la nici un tribunal al istoriei materiale.*

...Estetica — *Estetica ar fi eticei, ceea ce algebra este aritmeticei : Cunoscutul aleargă după necunoscutul ascuns în el însuşi, ca într-o ecuaţie.*

...Corespondenţă — *În seria semnificaţiilor şi a corespondenţelor cu lumea neînsufleţită, omul nu ar răspunde unui corp simplu, aur, platină, oricît de nobil ar fi acesta. Ci mai degrabă apei : Din două elemente aproape spirituale, în orice caz impalpabile, invizibile şi aproape imponderabile, care trăiesc rătăcite şi despărţite în marele Univers, — Oxigenul şi Hidrogenul — se naşte printr-o sinteză divină un alt corp nou, mlădios, capricios, parcă viu : apa. Înzestrată cu însuşiri zămislitoare (în ea s-a ivit întîiul germen de viaţă) şi cu multiple stări de evoluţie, ea se înfăţişează de la încarnarea rece, brută şi materială în ghiaţă pînă la forma vaporilor expansivi, parcă cereşti, plini de forţa unei credinţe ce-i dilată şi-i înalţă ca pe un suflet al apei.*

...Creştinismul a intrat în istoria lumii, ca o rectificare într-un calcul cu greşeala la infinit.

...Cugetări în ora morţii — *Cugetaţi în ceasurile vii ale vieţii, nu amînaţi cugetările tocmai pentru ora morţii. Căci atunci nu mai puteţi avea gînduri ci ca'ntr-un apocalips al propriei vieţi, vedenii şi descoperiri.*

...Cînd zîmbesc îngerii, împietresc oamenii. (Zîmbetul Ingerilor).

...Golf-Stream — *Întreaga creaţie pămîntească este străbătută ca de un Golf-Stream uriaş ce se roteşte între ecuatorul vieţii şi polul morţii, de curentul istoriei oamenilor. (Şi cine zice istoria oamenilor, zice istoria spiritului pe pămînt)*

...Cine greşeşte, învaţă... Dar ce e mai trist, e că şi cine învaţă, învaţă de multe ori greşit.

PAUL KLEE — PEISAJ CU PASARI

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi : Cezar Baltag, Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie : M. Ungheanu

REDACŢIA : Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA : Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Nicolae Ion.
Tehnoredactor : Ştefana Harbuz